MORATORYUM

Rozporządzenie wszystkich Ministerstw z d. 22. grudnia 1915 Nr. 385 Dz. p. p.

względem odroczenia płatności prywatno-prawnych wierzytelności pieniężnych przeciw dłużnikom w Galicyi i na Bukowinie

OBJAŚNIŁ

KAROL GRANOWSKI

Radca Wyższego Sądu krajowego we Lwowie.

LWÓW 1916.

NAKŁADEM KSIĘGARNI GUBRYNOWICZA I SYNA.

Z DRUKARNI „PRASA“ WE LWOWIE.

MORATORYUM

MORATORYUM

Rozporządzenie wszystkich Ministerstw z d. 22. grudnia 1915 Nr. 385 Dz. p. p.

względem odroczenia płatności prywatno-prawnych wierzytelności pieniężnych przeciw dłużnikom w Galicyi i na Bukowinie

OBJAŚNIŁ

KAROL GRANOWSKI

Radca Wyższego Sądu krajowego we Lwowie.

LWÓW 1916.

NAKŁADEM KSIĘGARNI GUBRYNOWICZA I SYNA.

Z DRUKARNI „PRASA“ — LWÓW, SOKOŁA 4.

Słowo wstępne.

Moratoryum jest instytucyą przejściową i wedle treści tego rozporządzenia ma się skończyć z 31. grudnia 1916. Mimo to nie jest prawdopodobnem, aby moratoryum z dniem tym w zupełności ustało. Kraj nasz przez dwuletnią wojnę ucierpiał tak silnie, że szkody nie rychło będą powetowane i normalny stan gospodarczy nie prędko powróci. Ustawa sama liczy się z przedłużeniem moratoryum gdyż w § 1. ust. 2. i 3. wyraźnie zaznacza, że zwłoka udzielona jest na razie (vorläufig) do 31. grudnia 1916, a prócz tego dopuszcza możność uchylenia moratoryum przez orzeczenie sędziowskie do końca b. r. tylko w stosunkowo niskiej bo (z wyjątkiem 3 obwodów) zaledwie 30% tangencie. Jeżeli w krajach zachodnich Monarchii, które nie były bezpośrednio nawiedzone wojną, znoszono moratoryum częściami i tylko w pewnych odstępach czasu, tembardziej musi być ten sam proceder zastosowany na terenie wojennym. Co więcej, zatrzymanie t. z. sędziowskiego moratoryum, które dotąd istnieje w całej Austryi, będzie nieodzowną potrzebą na długi jeszcze przeciąg czasu. Wobec tego sądy przyjdą w położenie zajmywania się przepisami moratoryjnymi nie tylko w ciągu 1916, lecz długo jeszcze po ukończeniu wojny. Należv także zważyć, że wiele spornych z powodu moratoryum wypadków przyjdzie do rozstrzygnięcia dopiero po powrocie nieobecnych na razie stron, że wiele stosunków prawnych uległo w międzyczasie zmianie przez śmierć uprawnionych lub zobowiązanych, przez cesye, obję-

cia długu, nowe umowy itp. Powstaną kwestye, czy i w jakiej mierze do pewnych zobowiązań moratoryum się odnosiło, czy odmowa świadczeń była uzasadnioną, czy należy się z tego powodu odszkodowanie, czy nastąpiło zadawnienie pretensyi zwłaszcza wekslowych, czy należą się ustawowe lub wyższe umowne procenta itd. Niewątpliwie będą rozporządzenia moratoryjne miarodajnymi dla wszystkich stosunków prawnych, które powstały lub uległy zmianie w czasie obowiązywania tych rozporządzeń i które wedle reguły § 5 u. c. na ich podstawie oceniane być muszą.

Krytykę proszę o pobłażliwość. Ustawy moratoryjne są niezwykłym produktem prawnym, wywołanym potrzebą zapobieżenia gospodarczej katastrofie i ze względu na ten swój cel są właściwie zbiorem kazuistycznych przepisów, wydanych na korzyść poszczególnych instytucyi i klas społecznych i jako takie są kompromisem różnych często ze sobą sprzecznych interesów niedopuszczającym z natury rzeczy konsekwentnego uwzględnienia naukowych zasad prawnych. To też wbrew zwyczajowi przyjętemu przy wydawaniu ustaw Ministerstwo sprawiedl. nie wydało w tym wypadku urzędowych objaśnień, lecz wyraziło swoje zapatrywanie w niektórych tylko kwestyach. Także pomocnicza literatura jest bardzo szczupłą. Dawne moratorya nie dają wskazówek, przy których pomocy możnaby interpretować przepisy odnoszące się do nowoczesnego wysoko rozwiniętego życia gospodarczego, zaś z nowej literatury komentarz Zalmana ma tylko w części praktyczną wartość, gdyż odnosi się głównie do drugiego i trzeciego rozporządzenia, różniącego się znacznie od obecnej ustawy. Wobec tego niniejsze objaśnienia zawierające we wielu wypadkach samodzielne poglądy wykażą braki, niemniej jednak mogą ułatwić praktyczne zastosowanie ustawy, a choćby dać impuls do zajęcia się wątpliwymi kwestyami.

Polski tekst ustawy przyjąłem na podstawie tłu-

maczenia wydanego przez Związek adwokatów polskich, jednak z licznymi zmianami, które wydały mi się potrzebne dla należytego zrozumienia ducha i treści tej trudnej i często niejasnej ustawy.

W części redakcyjnej tej pracy był mi pomocnym p. auskultant Dr. Kazimierz Januszewski, za co mu składam szczere podziękowanie.

Honoraryum autorskie przeznaczone jest na Czerwony Krzyż.

Karol Granowski.

LITERATURA

Unger: System des öst. allg. Privatrechtes.
Krainz-Ehrenzweig: dto 1913—1915.
Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechtes.
Till: Prawo pryw. austr.
Canstein: Zivilproześrecht.
Staub: Komentar zur Wechselordnung 1912.
Wróblewski: Ustawa wekslowa.
Michalski: Objaśnienia do rozp. morat. Kuryer lw. 1916 Nr. 69—71.
Zalman: Komentar zur Moratoriumsverordnung.

Rozporządzenie wszystkich Ministerstw z 22. grudnia 1915 Nr. 385. D. p. p.

w sprawie odroczenia płatności (moratoryum [1]) prywatno-prawnych wierzytelności pieniężnych przeciw dłużnikom w Galicyi i na Bukowinie.

[1]) Moratoryum jest instytucyą pochodzenia rzymskiego. Na mocy postanowienia cesarza Konstantyna z r. 325 mógł być udzielony ces. reskryptem indult pod warunkiem wykazania przez dłużnika, że posiada dostateczny majątek dla przyszłego zaspokojenia wierzycieli, że nie popadł w stan niewypłacalności z własnej winy. Ponadto musiał wierzycieli zabezpieczyć zapomocą poręki. Zwłoki udzielano na lat 5, stąd nazwa litterae quinquenales. Stosunek prawny jaki powstawał przez rzymskie moratoryum nie jest jasny, pewnem jest tylko, że dłużnik miał zarzut moratoryjny. W państwie niemieckiem udzielali cesarze począwszy od 15. wieku indultów znanych jako rescripta moratoria, wzorowane na rzymskiem prawie. Nowsze ustawy niemieckie zabroniły moratoryów z powodu, że „dieses Institut war der Gerechtigkeit schädlich, der fürstlichen Würde gefährlich“. Również w Austryi zniesiono udzielanie moratoryów (rozdział 22 u. s.).

Moratoryum w szerszem znaczeniu, jestto udzielona dłużnikowi zwłoka w wypełnieniu jego zobowiązania, jest więc udzieleniem prolongaty. Może ona być dobrowolną lub ustawową. Prolongata dobrowolna jest umową między wierzyciclelem a dłużnikiem przez którą pierwszy zobowiązuje się nie dochodzić sądownie swojej pretensyi przez pewien ozna-

czony czas po jej zapadłości. Taką samą co do swych zasadniczych skutków jest prolongata ustawowa, czyli moratoryum w ściślejszem znaczeniu, które różni się od dobrowolnej tem że nie zależy od woli wierzyciela i nie jest umową prywatno-prawną lecz jest instytucyą o charakterze publiczno-prawnym wydaną celem zapobieżenia katastrofie gospodarczej. Wskutek tego też moratoryum nie pociąga za sobą skutków wynikających z interpretacyi woli stron, np. nie przerywa zadawnienia, podczas gdy przerywa je dobrowolna prolongata, w której leży uznanie długu (§ 1497 u. c.). Co do formy i treści ustawowej prolongaty panują w nauce rozmaite zapatrywania. Wedle Cansteina prolongata ustawowa może być udzieloną w dwojakiej formie: prolongaty koniecznej i moratoryum. Polongatą konieczną jest ustawowe udzielenie zwłoki na korzyść wierzycieli wekslowych w wypadku wojny, zarazy i tp., przez to, że przesuwa się dzień zapadłości (Verfalltag) weksli na pewien czas, wślad za czem przesunięty zostaje także termin zadawnienia skargi nawet przeciw głównemu dłużnikowi. Przez przesunięcie zapadłości przesuwa się także termin do protestu, a tem samem i czas zadawnienia skarg regresowych. Moratoryum natomiast jest ustawą, wydaną bądź na korzyść wierzycieli, bądź dłużników i usuwającą skutki zwłoki (mora) z wyjątkiem obowiązku zapłaty procentów zwłoki. Moratoryum wydane na korzyść wierzycieli różni się tem od ustawowej prolongaty, że nie przesuwa dnia zapadłości wekslowej pretensyi, lecz tylko terminy do protestu i prezentacyi, a tem samem przesuwa czas zadawnienienia tylko skargi regresowej, a nie skargi przeciw głównemu dłużnikowi. Moratorjum zaś wydane na korzyść dłużników stanowi, że przeciw nim nie można przez pewien czas dochodzić sądownie zapadłych już pretensyi. Nasza ustawa nie czyni różnicy między prolongatą konieczną a moratoryum, i obejmuje pod nazwą odroczenie (Stundung) zarówno moratoryum na korzyść wierzycieli (§ 8) jak i dłużników.

Z natury swojej należy moratoryum do prawa

wyjątkowego (ius singulare) w odróżnieniu od prawa regularnego (ius commune), do którego pozostaje w stosunku jak wyjątek do reguły. Dłużnik nabywa przez nie prawa w znaczeniu podmiotowem, t. z. dobrodziejstwa prawa (beneficia legis) w szerszem znaczeniu jakich znamy wiele przykładów w naszem ustawodawstwie (Unger I. 52). Jako prawo wyjątkowe nie może być ustawa moratoryjna stosowana analogicznie do wypadków nią nie objętych, ale dopuszcza interpretacyę rozszerzającą, gdyż ona ma na celu zrozumienie tego co ustawodawca chciał rzeczywiście powiedzieć.

Co do swej treści jest prawo dłużnika, wynikające z moratoryum tak samo jak prawo z umowy prolongacyjnej prawem materyalnem, należącem do kategoryi t. zw. ekscepcyi technicznych, t. j. takich, gdzie pozwany nie zaprzeczając zasady pozwu przeciwstawia prawu powoda własne samoistne prawo, które jest zdolne udaremnić czasowo skuteczne dochodzenie prawa powoda (Unger II. 499). Ekscepcye te i dziś przy nowej procedurze mają praktyczne znaczenie choćby dlatego, że odgraniczają je jako czynnik prawa materyalnego od ekscepcyi procesowych (Till I. 458). Jednym z gatunków ekscepcyi technicznych są t. zw. exceptiones dilatoriae vel moratoriae (zarzuty wstrzymujące). Przez te zarzuty wstrzymuje się w ogólności wykonanie pretensyi, a stosownie do treści i kierunku ekscepcyi przybiera to rozmaite kształty. Do tych ekscepcyi właśnie należy moratoryum i dobrowolne udzielenie zwłoki. Mimo, że pretensya powoda jest uzasadniona pozwany ma prawo, aby jej powód czasowo nie dochodził i prawo to tworzy treść jego zarzutu. Wstrzymaną jest tylko realizacya pretensyi, podczas gdy pretensya sama (obligatio) ważnie istnieje, co ma znaczenie np. ze względu na umowne odsetki i kompensacye w międzyczasie. Uprawnienie dłużnika z moratoryum jest prawem ściśle osobistem (beneficium personae, zob. uw. 2.) i należy do rodzaju praw, które nie mogą być samoistnie dochodzone drogą skargi, lecz służą tylko do

obrony przeciw skardze wierzyciela w drodze zarzutu (Unger II. 425), nie można zatem m. zd. żądać drogą skargi ustalenia, że pewna pretensya podlega moratoryum lub nie, zwłaszcza, że byłoby to tylko ustaleniem kwestyi prawnej, a nie prawa, względnie stosunku prawnego. Jeżeliby zaś powód skarzył o ustalenie stosunku prawnego, z którego pozwany winien mu będzie świadczyć po ustaniu moratoryum, przychodzi do zastosowania ogólny przepis § 228 p. c.

Zasada prawa, że prolongata dobrowolna, lub przymusowa powoduje tylko wstrzymanie realizacyi pretensyi, została dalej rozwinięta. Bezpośrednim wynikiem prolongaty jest wedle nowszej nauki przesunięcie dnia płatności (w odróżnieniu od dnia zapadłości zob. uw. 9). Dlatego niemiecki wyraz Stundung w tekście ustawy tłumaczony jest tu bądź przez moratoryum bądź (zgodnie z Cansteinem) przez prolongatę ub przez odroczenie płatności.

Na zasadzie § 16 ces. rozp. z 22. grudnia 1915, Nr. 384 D. p. p. rozporządza się jak następuje:

Zakres odroczenia płatności.

§ 1.

(1) *Dłużnikom [2]) którzy mają miejsce zamieszkania [3]) (siedzibę) [4]) albo stałe miejsce przedsiębiorstwa [5]) w Galicyi lub na Bukowinie udziela się odroczenie płatności wedle następujących postanowień.*

(2) *Płatność prywatno prawnych [6]) wierzytelności pieniężnych [7]) powstałych [8]) przed 1. sierpnia 1914, włącznie z wierzytelnościami z weksli lub czeków, tudzież wierzytelności pieniężnych z kontraktów ubezpieczenia, które zawarte zostały przed tym dniem, odracza się, jeżeli one przed 1. stycznia 1917 zapadły lub zapadną [9]) na razie do 31. grudnia 1916 włącznie.*

(3) *Dla przekazowych weksli [10]) lub czeków [11]) wystawionych przed 1. października 1915, przy których przekazany, a dla weksli własnych wystawionych przed tym dniem, których wystawca ma miejsce zamieszkania*

na obszarze oznaczonym w ustępie 1., przesuwa się dzień płatności, jeśli weksel lub czek między 1. sierpnia 1914 a 31. grudnia 1916 zapadł lub zapada, na razie na 1. stycznia 1917.

(4) *Dla weksli i czeków wystawionych przed 1. października 1915, przy których przekazany, a przy wekslach własnych, których wystawca ma miejsce zamieszkania poza oznaczonym obszarem, ale które są płatne w Galicyi lub na Bukowinie, przesuwa się dzień płatności, jeśli weksel lub czek przed 31. stycznia 1916 zapadł lub zapada, na 1. lutego 1916. Jeśli taki weksel lub czek zapada później, przesunięcie dnia płatności nie następuje.*

(5) *Stosownie do przesunięcia dnia płatności, przesuwa się także termin do założenia protestu.*

(6) *Przy wekslach i czekach, które zostały lub zostaną wystawione po 30. września 1915 niema miejsca ustawowe moratoryum, ale bez ujmy dla postanowień § 8.*

(7) *Przy stosowaniu tego rozporządzenia uważa się przy wekslach przekazowych i czekach miejsce podane[12]) przy nazwisku lub firmie przekazanego za miejsce zamieszkania przekazanego, przy wekslach własnych miejsce wystawienia za miejsce zamieszkania wystawcy.*

[2]) Ustawa udziela moratoryum wyraźnie *dłużnikom*, a więc osobom, nie zaś ich zobowiązaniom, co wynika z §§ 1, 15, 23, ust. 2.

Uprawnienie moratoryjne jest ściśle związane z osobą (benificium personae), nie da się ani odziedziczyć, ani przenieść między żyjącymi i dlatego przy objęciu długu (np. długu Lwowianina przez Wiedeńczyka) nie przechodzi na objemcę.

Ponieważ prawem moratoryjnem można (zob. uw. [1]) posłużyć się tylko w drodze zarzutu, należy on wskutek nieprzenośności prawa do t. zw. exceptiones personae cohaerentes quae non transeunt ad alios (Unger II 606) tak, że nie może się na nie powoływać ani spadkobierca, ani solidarny dłużnik

(GZ. 1915 str. 396, zresztą co do weksli zob. uw. 10) ani nawet ręczyciel dłużnika, co wynika analogicznie z § 1354 uc. Uprawnienie moratoryjne nabywa dłużnik z chwilą zaistnienia w jego osobie warunków ustawowych (np. zamieszkanie w Galicyi), zaś traci je wskutek ustania tych warunków (np. wyjazd z Galicyi, śmierć). Dlatego gdy dłużnik mieszkający stale w Wiedniu przeniesie się wraz z zajętemi tam ruchomościami do Lwowa, nie można egzekucyi dalej prowadzić (§ 14). Zasady, że moratoryum jest ściśle osobistem prawem dłużnika nie narusza stylizacya § 2, ani innych przepisów gdzie ustawa mówi o odroczeniu pretensyi, lub przesunięciu jej dnia płatności, gdyż przezto ustawa ma na myśli tylko skutki prawne, jakie z ogólnej reguły wyrażonej w § 1. wynikają, względnie nie mają wyniknąć.

Następstwem zasady, że z moratoryum nabywają uprawnień tylko dłużnicy, jest ich prawo zrzeczenia się moratoryum, natomiast wierzyciel nie może odmówić przyjęcia zapadłej pretensyi. Zrzeczenie się takie jest ważne tylko dla konkretnej pretensyi, natomiast nieważnem byłoby zrzeczenie się ogólne już naprzód co do pretensyi powstać mogących.

[3]) *Miejscem zamieszkania* jest, gdy ustawa nie czyni w tym względzie różnicy, zarówno zamieszkanie dobrowolne (§ 66 n. j.) jak konieczne (§§ 68, 69 n. j.) i wywiedzione (§§ 70, 71, 72 n. j.). Zapomocą interpretacyi rozszerzającej należy m. zd. przyznać dobrodziejstwo moratoryum także osobom wymienionym w § 70 ust. 2. i 73 n. j. Natomiast nie korzystają z moratoryum dłużnicy przebywający tu przez dłuższy czas (nie stale § 86 n. j.), bądź przejściowo (§ 67 n. j.).

[4]) Wyrazu *siedziba* używa ustawa w odniesieniu do osób prawnych i oznacza niem centralne miejsce zarządu ich sprawami czyli ich fingowane miejsce zamieszkania. (Zob. §§ 74, 75 n. j.). Ponieważ w sporach, w których Prokuratorya Skarbu zastępuje Skarb państwa jego sąd powszechny stosuje się do siedzi-

by Prokuratoryi, przeto fingowana siedziba Skarbu państwa jest wszędzie tam, gdzie się znajduje powołana do zastępstwa Prokuratorya. Wślad zatem korzysta Skarb państwa z moratoryum w tych sprawach prywatno-prawnych, w których na podstawie § 4 instr. dla Prok. Sk. z 9. marca 1898 N. 41 Dpp. powołane są do zastępstwa galicyjsko-bukowińskie Prokuratorye Skarbu.

[5]) Przez *stałe przedsiębiorstwo* rozumieć należy każde urządzenie obliczone na trwałą zarobkową czynność i to nietylko przedsiębiorstwo główne, lecz także zakład uboczny posiłkowy, jeżeli pozostaje z przedsiębiorstwem głównem w gospodarczym związku i zawiera bezpośrednio choćby niesamodzielnie interesa obowiązujące przedsiębiorstwo główne, np. filie, kancelarye budowlane zawierające umowy z robotnikami, generalne ajencye ubezpieczeń, tartaki i td. Nie należą tu jednak urządzenia będące tylko pomocniczym środkiem technicznym przedsiębiorstwa, np. skład towarów. Potrzebnem jest aby pretensye pochodziły z działalności tych właśnie zakładów w Galicyi lub Bukowinie. W tych warunkach korzystać mogą m. zd. z moratoryum także dłużnicy (osoby fizyczne lub prawne) zamieszkałe poza tymi krajami, jeśli tu posiadają zakład uboczny. Na innem stanowisku co do osób prawnych stoi orzecz. N. Tryb. z 12. stycznia 1916 R II. 762/15 (Gaz. Wiecz. Nr. 2785). Przedsiębiorstwo rozumie się w znaczeniu art. 19 k. h. Jeśli dłużnikiem nie jest osoba fizyczna lecz np. Bank, spółka akcyjna, moratoryum ma do nich zastosowanie tylko wówczas, gdy w Galicyi i Bukowinie znajduje się główne przedsiębiorstwo (art. 21. k. h.), skąd wychodzi ogólne kierownictwo i zarząd, nie zaś wówczas, gdy znajduje się tylko filia. Z interesów zawartych przez filie wyrastają prawa i obowiązki dla zakładu głównego, on jest dłużnikiem, a nie filia i dlatego co do niej brakuje podstawowego założenia na jakiem się opiera moratoryum, mające na celu wyłącznie ochronę egzystencyi z gospodarczym terenem wojennym niejako

związanych. Także moratorjum wydane dlą południowego terenu wojennego (w rozp. z 22/12 1915 N 384 Dpp.) oparte na tej samej ratio legis nie przyznaje filiom ułatwień z § 11, lecz przyznaje im koncesyę tylko co do miejsca kasowej manipulacyi (§ 14). — Przeciw temu zapatrywaniu możnaby przytoczyć, że pojęcie Niederlassung nie jest ograniczone na Hauptniederlassung ani na Handelsniederlassung, co wynika z § 87 n. j. i że rozp. mor. dla krajów południowych nie wyklucza w § 11 filii, zaś § 14 odnosi się tak do siedziby jak i do filii.

[6]) *Prywatno prawne* są te pretensye, które powstają ze stosunków prawnych, uregulowanych przez normy prawa prywatnego, t. j. takie, które w pierwszej linii uwzględniają interes jednostki (prywatny), a dopiero potem interes ogółu (publiczny). Także organy, powołane do strzeżenia dobra ogółu mogą pozostawać w stosunkach prywatno-prawnych, o ile nie występują w swoim charakterze publiczno-prawnym, np. państwo zawiera umowy o dostawy, gmina dostarcza gaz itp. Dokładnej granicy między pretensyą prywatno- a publiczno-prawną nie da się pociągnąć. Pewnem jest tylko tyle, że z reguły sprawy prywatno - prawne należą do sądownictwa zwykłego (§ 1 n. j.), a kompetencya władz administracyjnych w tych sprawach jest tylko wyjątkiem, który musi być wyraźnie ustawą postanowiony. W wypadkach mieszanych, gdzie pretensya jest natury częściowo publiczno - prawnej, a częściowo prywatno prawnej, praktyka sądów okazuje tendencyę do uznawania swej kompetencyi, do czego przyczynia się wzgląd na niewykończoność sądownictwa administracyjnego, jakoteż trudny do niego dostęp.

Wedle orzeczenia Najw. Tryb. z 6. paźdz. 1914 R. I. 718/14 pretensye syndykackie nie są wyjęte z pod moratoryum, gdyż są pretensyami prywatnemi.

Razem z pretensyą główną korzystają z moratoryum także świadczenia uboczne, np. procenty, gdyż one z powodu swej akcesoryjnej natury są tylko ju-

rydycznem rozszerzeniem pretensyi głównej i dzielą jej losy. Wyjątek zob. § 11.

[7]) Pretensyami *pieniężnemi* są te, które mają za przedmiot pewną oznaczoną sumę pieniężną, tj. mogą być zaspokojone tylko pieniądzem, a nie innym przedmiotem, np. dostarczeniem towaru. Pieniądz jest albo zupełny, tj. będący w obiegu na mocy ustawy z obowiązkiem przyjmowania go jako zapłatę, albo niezupełny, tj. przyjmowany dobrowolnie w miejsce ustawowego pieniądza. Tu należą monety krajowe nie będące w obiegu (np. dukaty) i pieniądz zagraniczny. Gdzie ustawa mówi o pieniądzu rozumie przezeń także pieniądz niezupełny (n. p. art. 4 ust. weksl.). Z pod pojęcia pretensyi pieniężnych należy wyłączyć wypadki, gdzie pieniądz ma być świadczony jako species, jako indywidualne sztuki (np. przy depozycie ścisłym), albo jako genus, gdzie chodzi o pewną ilość sztuk pieniędzy ściśle oznaczonego gatunku, np. dostarczenie 300 dukatów, gdzie więc chodzi o dostarczenie pieniądza, jako towaru.

O pretensyi pieniężnej mówić można tylko tam, gdzie przedmiotem świadczenia jest suma pieniężna tj. ilość krajowej lub zagranicznej waluty np. 200 K, 500 rubli, przyczem może być jeszcze umówione, że zapłata ma nastąpić w pewnym gatunku pieniądza np. w złotych 20 koronówkach albo w monecie zagranicznej (rublach) i wtedy mówi się o kwalifikowanej pretensyi pieniężnej (Geldsortenschuld). (Bliżej o tem w broszurze autora pt. „Skutki prawne t. z. przymusowego kursu rubla). Przy zobowiązaniach *alternatywnych*, gdzie dłużnik ma prawo wyboru świadczyć rzecz albo sumę pieniężną, należy pretensyę uważać za pieniężną, gdyż dłużnik ma prawo wybrać świadczenie w pieniądzu. Inaczej ma się rzecz przy t. z. facultas alternativa. Tu przedmiotem egzekucyi może być tylko rzecz, ale dłużnikowi przysługuje prawo zamiast dania rzeczy zapłacić sumę pieniężną mimo że ją zapłacić nie jest zobowiązany. Ponieważ wierzyciel może żądać tylko rzeczy, pretensya nie jest pieniężną.

Przy pretensyach *skumulowanych* (w szerszem znaczeniu) gdzie w skardze złączonych jest kilka żądań (np. uznanie ojcostwa i płacenie alimentacyi, nieważność kontraktu i zwrot ceny kupna) żądanie prejudycyalne nie jest samoistną pretensyą, lecz tylko premisą żądania kondemnacyjnego o pieniądze i dlatego są to pretensye pieniężne.

Jeśli złożono jako *depozyt* lub *kaucyę* pewną sumę pieniężną z poleceniem osobnego jej przechowania, składający zatrzymuje prawo własności na pieniądzach, choćby przyjmujący wymienił potem dane sztuki na inne. Żądanie zwrotu jest windykacyą własności, pretensya nie jest pieniężną. Inaczej ma się rzecz, gdy składający wymówił sobie tylko zwrot takiej samej sumy tj. zakredytował ją przyjmującemu, co może nastąpić także milcząco np. przez oprocentowanie. Czy wypadek taki zachodzi, jest questio facti. W tym razie pretensya jest pieniężną.

[8]) Do *powstania pretensyi* (dies cedit) potrzebnem jest przedewszystkiem istnienie treści jakiegoś oznaczonego prawa, które powstaje z chwilą wydarzenia się faktów prawo tworzących (rechtserzeugende Tatsachen) np. nabycie własności przez kupno. Pretensya nie zawsze pokrywa się z prawem lecz odnosi się zwykle tylko do części jego treści, a prócz tego nie zawsze powstaje z niem razem, lecz często dopiero później przez samodzielne fakta tworzące pretensyę np. pretensya o uznanie prawa własności powstaje dopiero wtedy gdy je ktoś naruszył. Do powstania pretensyi potrzebnem jest nietylko wydarzenie się faktów rodzących prawo tecz także faktów uzasadniających żądanie od innych pewnego zachowania się (Canstein II. 11. Till I. 135). Wszystkie te fakta muszą być przytoczone w skardze (§ 226 p. c.). Kiedy poszczególne pretensye powstają nie da się odpowiedzieć ogólnie lecz tylko w każdym przypadku z osobna uwzględniając prawną naturę danego stosunku. Umowy konsenzualne przychodzą do skutku z chwilą, gdy oferent otrzymał od drugiej strony uwiadomienie o przyjęciu

oferty tak, że mógł w nie wglądnąć. (§ 862, 862. a. III. noweli do u. c.). Wedle prawa handlowego umowa przychodzi do skutku również z tą chwilą, jednak specyalny w prawie handl.: przepis art. 321 postanawia, że chwila wysłania uwiadomienia o przyjęciu oferty (np, nadanie faktury na pocztę) uważa się za chwilę zawarcia kontraktu. — Kontrakty realne (pożyczka, wygodzenie, depozyt, zastaw) przychodzą do skutku z faktycznem wręczeniem rzeczy. Ale przez wręczenie nie należy rozumieć wymogu formalnego lecz chodzi o skutek ekonomiczny (Till III. 74) więc wystarcza jeśli wierzyciel postara się aby dłużnik choćby pośrednio przedmiot otrzymał n. p. przez przekaz. Oczywiście może zaskarzalna pretenya powstać przed wręczeniem rzeczy na podstawie umowy wstępnej (Vorvertrag). Pretensye odszkodowawcze ex delicto powstają w chwili uszkodzenia, natomiast pretensye odszkodowawcze ex contractu powstają z chwilą zawarcia pierwotnej umowy, albowiem zobowiązanie wynika tu nie dopiero z uszkodzenia lecz jest przez uszkodzenie tylko zmodyfikowanem, ono jest co do zasady identyczne z głównem świadczeniem, a tylko przedmiot świadczenia jest odmienny (Krainz Ehrenzweig § 301). — Pretensya regresowa przeciw dłużnikowi o zwrot tego co za niego ktoś trzeci zapłacił w obronie swoich praw jest wobec dłużnika jego dawnym długiem (§ 1358 u. c.), dlatego rozstrzyga czas powstania pierwotnej pretensyi. Choćby więc np. ręczyciel spłacił za dłużnika jego dług mimo moratoryum, to pretensya ręczyciela przeciw dłużnikowi będzie podlegać moratoryum. Kto jednak zapłacił za dłużnika pretensyę nie będąc do tego zmuszony obroną swych praw, ten musi od spłaconego wierzyciela zażądać cesyi (§ 1422, 1423 u. c.) a przez cesyę pretensya przeciw dłużnikowi się nie zmienia. Taksamo mą się rzecz przy pretensyi egzekucyjnie przekazanej (§ 308 o. e.), naturalnie z uwzględnieniem przepisu § 14 morat. Pretensya z negotiorum gestio o zwrot wydatku uczynionego z oczywistą

przeważającą korzyścią dla dłużnika jest pretensyą samoistną powstałą w chwili uczynienia wydatku. Również samoistną jest pretensya o zwrot nienależnego świadczenia (condictio indebiti) i powstaje z chwilą zapłaty. — Przy warunkach zawieszających pretensya nie powstaje przed spełnieniem się warunku ale za to gdy warunek się spełnił ma on moc działającą wstecz. Gdy więc zapłata miała nastąpić przed 1/8 1914 pod warunkiem zawieszającym, który się spełnił dopiero po tym czasie, pretensya podlega moratoryum. Przy spłacie solidarnego zobowiązania przez jednego z dłużników powstaje dla niego samoistna pretensya ex § 896 u. c. o zwrot przeciw innym dłunižkom z chwilą zapłaty. Co do weksli zob. uwaga 10. — W niektórych wypadkach ustawa morat. samą oznacza czas powstania pretensyi. Wedle § 1 ust. 1. pretensye z kontraktu ubezpieczenia powstają z chwilą zawarcia kontraktu, — wedle § 1 ust. 3, 4 pretensye wekslowe powstają w chwili wystawienia weksla, zaś z § 2 ust. 3 wynika, że pretensye o zapłatę ceny kupna za towary dostarczyć się mające z kontraktów zawartych po 31/7 1914 powstają w chwili dostawy towaru.

[9]) Od powstania pretensyi (dies cessit) odróżnić należy jej *zapadłość* (dies venit), płatność i zaskarzalność (actio nata). Cedere diem significat incipere deberi pecuniam, venire diem significat eum diem venisse, quo pecunia peti possit. Z reguły zapada pretensya już w chwili jej powstania, a gdy nie zostanie zaspokojoną przemienia się w pretensyę zaskarzalną (Krąinz Ehrenzweig § 149). Inaczej ma się rzecz z pretensyami, gdzie zaszły już wprawdzie fakta prawo tworzące, lecz nie nastąpił jeszcze ich prawny skutek to jest możność żądania od innych odpowiedniego zachowania się jakto ma miejsce np. przy pretensyach terminowych (dies cessit sed nondum venit). W tym razie pretensya jest w rzeczywistości przyszłą (Künftige Forderung), ale jej przyszła egzystencya jest całkiem pewną, wskutek czego mówimy, że

pretensya już istnieje ale nie może być jeszcze dochodzoną. W ślad zatem uważa się, że pretensya już powstała, ale jeszcze nie zapadła i że zobowiązanie dłużnika już istnieje, ale realizacya jego jest odroczoną (praesens obligatio cujus solutio in diem dilata est) i na tem też stanowisku stoi ustawa moratoryjna. Przy pretensyach płatnych ratami każda rata zapada w swoim terminie. Co do pretensyi zapadających za wypowiedzeniem zob. § 11. — Od zapadłości pretensyi odróżnić należy jej płatność. Dniem zapadłości jest dzień, w którym świadczenie na podstawie umowy lub ustawy ma być wykonane, dniem płatności jest dzień, w którym obowiązek świadczenia rzeczywiście powstaje. Naturalnie dzień zapadłości jest z reguły także dniem płatności, ale wyjątkowo może się zdarzyć inaczej. Jeśli dzień zapadłości przypada na święto, wtedy dłużnik ma płacić dopiero w następnym dniu powszednim (art. 329 k. h., art. 92 u. w., to samo wedle § 903 w nowem brzmieniu III noweli do u. c.). Dalszy wyjątek stwarza dobrowolna i przymusowa prolongata. Powoduje ona tylko przesunięcie dnia płatności ale nie dotyka zapadłości. Dzień zapadłości pozostaje nadal miarodajny i należy go brać za podstawę wszędzie tam, gdzie chwila zapadłości absolutnie rozstrzyga. Czas płatności jest przesunięty, dzień zapadłości pozostał niezmieniony (Staub str. 237), a skutkiem tego jest jedynie to, że wierzyciel niema prawa dochodzić pretensyi przed nowym dniem płatności. Ale gdyby dłużnik przez omyłkę zapłacił mimo moratoryum, nie może żądać zwrotu. Przesunięcie płatności jest tylko skutkiem prawnym zwłoki, co jest też wyrażone w § 9. Wiele postanowień moratoryjnych da się wyjaśnić zasadą, że przez moratoryum zapadłość pretensyi nie jest naruszoną. (Kwestya ta jest zresztą sporną, gdyż są także zdania, że przez moratoryum przesuwa się zapadłość pretensyi). Pretensya pozostaje ta sama, przez moratoryum nie nastąpiła nowacya. Przy wekslach ustawa wyraźnie przesuwa dzień płatności. We-

dle zasad prawnych zadawnienie poczyna biec od dnia zapadłości pretensyi. Rozpoczęte np. od 1. lipca 1914 jako dnia zapadłości zadawnienie musiałoby być przez moratoryum przerwane gdyby ono przesunęło zapadłość, a jednak jest tylko wstrzymane. Pretensye niezapadłe nie mogą być kompenzowane (§ 1439 uc.). a jeśli ustawa dozwala kompenzaty z pretensyą podlegającą moratoryum, to wychodzi oczywiście z założenia że ta pretensya już zapadła. Skargi o pretensye podległe moratoryum należy odrzucać, podczas gdy w razie niezapadłości pretensyi należałoby je wyrokiem oddalać, a również niemożnaby postępowania przerywać. W razie zniesienia moratoryum co do części pretensyi można zaskarzyć całą pretensyę (§ 22), co nie byłoby możliwem gdyby jeszcze nie zapadła (§ 406 p. c.).

[10]) Ustawa morat. wychodzi z założenia, że pretensye z *weksli i czeków* powstają z dniem ich wystawienia (§ 1 ust. 3, 4, 6). Ustawa używa z reguły wyrazu przekazany, a nie akceptant ze względu na czeki gdzie niema akceptanta (zob. uw. 11). Dniem wystawienia jest data umieszczona na wekslu lub czeku. Do ważności weksla nie jest wymaganem aby umieszczenie daty nastąpiło rzeczywiście w tym dniu, a nie późniejszym, ale w wypadkach gdzie czas powstania pretensyi jest rozstrzygającym, można prowadzić dowód, że datę wstawiono bezprawnie w czasie innym od oznaczonego na wekslu a więc, że pretensya wekslowa powstała w innym czasie. W tym względzie miarodajne są ogólne przepisy prawa wekslowego. Przeciw bezpośredniemu kontrahentowi i nabywcy w złej wierze zarzut ten będzie dopuszczalny, natomiast bezskutecznym będzie przeciw nabywcy w dobrej wierze. Często się zdarza, że wierzyciel otrzymuje weksel tylko z podpisem dłużnika, zresztą zaś niewypełniony. Wręczeniu takiego weksla towarzyszy zwykle wyraźna albo dorozumiana umowa (§ 863 u. c.), że wierzyciel ma prawo na wypadek zaistnienia pewnych warunków weksel zaskarżyć, a więc także stosownie go

wypełnić. Ale przy umowach strony mają zwykle na myśli stosunki im znane i przypuszczają, że nastąpią pewne fakta w danych warunkach możliwe i leżące w granicach przewidywania stron. Jeżeli zaś nastąpią wypadki nadzwyczajne, których strony przy zawarciu umowy nie brały i nie mogły brać w rachubę, natenczas nie można mówić o milczącem zezwoleniu na następstwa jakie z anormalnych stosunków wynikną. Jeżeli dłużnik wręczył wierzycielowi niewypełniony weksel jeszcze w czasie gdy żaden z nich nie przypuszczał bliskiego wybuchu wojny i zaprowadzenia moratoryum, nie można mowić, aby dłużnik zgodził się na wypełnienie weksla w sposób zobowiązujący go do zapłaty także w czasie moratoryum. Dłużnik będzie m. zd. uprawniony zarzucić nieprawne wypełnienie weksla ze względu na istniejące moratoryum. Tylko dzień zapadłości musi być jeden dla całej pretensyi (art. 4. ust. 2. u. w.), zresztą odpowiedzialność dłużników jest solidarną i podlega prawom § 891 i nast. u. c. Ze zobowiązania wekslowego akceptant jest głównym dłużnikiem, zaś inni regresaci są dłużnikami ubocznymi tak samo jak solidarny ręczyciel (Orz. N. Tr. z 10. grudnia 1912 Spruchrepertorium N. 208). Konsekwencyą solidarności jest, że każdy dłużnik odpowiada samoistnie t. j. z odrębnego tytułu prawnego i że może wierzycielowi przeciwstawić zarzuty, przysługujące mu ad personam, a natomiast nie może posługiwać się takimiż zarzutami przysługującymi tylko osobom innych współdłużników. (Wróblewski 166). Reguła ta powinnaby mieć także zastosowanie do (dobrowolnej lub przymusowej) prolongaty. Ale ze stosunku specyficznie wekslowego wynika, że prolongata udzielona pewnemu dłużnikowi wekslowemu działa także na korzyść tych dłużników, którzy mają prawo przeciw niemu wystąpić. Jeżeli więc prolongatę udzielono akceptantowi, działa ona na korzyść wszystkich dłużników wekslowych czyli działa in rem (Staub str. 237). Na tej podstawie należy ocenić stosunek w jakim do siebie pozostają ustępy 2. 3.

i 4. paragrafu 1. Ustępy 3. i 4. zawierają tylko rozszerzenie moratoryum przysługującego galicyjsko-bukowińskim przekazanym (wystawcom) także w dalszych wypadkach ustępem 2. nie objętych. Ustęp trzeci odnosi się do przekazanych (wystawców) wprost, zaś ustęp 4. pośrednio gdyż domicyliat jest tylko mandataryuszem akceptanta i zapłatę przez domicyliata uważa się za zapłatę przez akceptanta. Nie powinna mylić stylizacya ustawy przez to, że w ustępie 2. pretensye są odroczone, zaś w ustępach 3. 4. dzień ich płatności jest przesunięty. Przesunięcie dnia płatności jest tylko wynikiem moratoryum i ma się do niego jak skutek do przyczyny, co wypływa także z § 9. Przez przesunięcie dnia płatności przesuwa się także dzień prezentacyi weksla, weksel nie płatny nie może być do zapłaty przedstawiony ani w razie niezapłaty protestowany, a wślad zatem nie powstaje prawo regresu przeciw dalszym zobowiązaniom nawet zakrajowym. W dyskusyi nad moratoryum dnia 11. listopada 1914 r. we wiedeńskiem Towarzystwie prawniczem wyraził się Szef sekcyi Schauer: „Dass man die Wechsel nicht einklagen kann hängt mit dem Rückgriffe zusamen. Wenn der Wechsel zur Zahlung nicht praesentirt werden und die Verpflichtung der Regressschuldner gar nicht entstehen kann wie will man da eine Wechselklage erheben? Darüber bestand kein Zweifel“. Moratoryum z ustępu 2. jest uprawnieniem osobistem gal. buk. przekazanych (wystawców) a nie uprawnieniem rzeczowem (beneficium causae), gdyż uprawnienie rzeczowe przysługuje stosunkom prawnym bez względu na osoby, a tu właśnie osoby są miarodajne. Wskutek specyficznie wekslowego prawa regresu korzystają z moratoryum akceptanta także inni dłużnicy i tylko w tym sensie można mówić o działaniu rzeczowem. Bezwątpienia niektóre wypadki dadzą się subsumować zarówno pod ustęp. 2. jak i 3. lub 4., ale odnośne uprawnienia nie będą się wykluczać, gdyż wprawdzie ze sobą konkurują ale nie kolidują. Np. jeśli akceptant

mieszka w Galicyi lub Bukowinie, a weksel wystawiony 1. stycznia 1914 płatny jest 1. stycznia 1915, wszyscy wekslowo zobowiązani mają morątoryum wedle ustępu 2. i 3., ale jeśli tenże weksel płatny jest 15. lipca 1914 mają wszyscy zobowiązani moratoryum wedle ustępu 2. Jeśli akceptant jest zakrajowy a weksel wystawiony 15. lipca 1914 płatny jest tutaj 1. grudnia 1915, wszyscy zobowiązani mają moratoryum wedle ustępu 4. do 1. lutego 1916, zaś po tym dniu mają moratoryum tylko galicyjsko-bukowińscy dłużnicy wedle ustępu 2. Jeśli akceptant jest zakrajowy i weksel nie jest tu płatny mają moratoryum tylko galicyjsko-bukowińscy dłużnicy przy zachodzących warunkach ustępu 2.

[11]) *Czek* zajmuje wybitne stanowisko między kupieckimi papierami wartościowymi. Jako środek zapłaty uprościł nadzwyczajnie manipulacyę pieniężną, ograniczył obrót gotówki do minimum. Wedle ustawy z 3. kwietnia 1906 N. 84 Dpp. jest czek przekazem płatniczym, różniącym się od weksla i od zwykłego przekazu przez to, że przekazany nie otrzymuje polecenia, aby zapłatę przyrzekł względnie uskutecznił ze swoich własnych funduszów, lecz jest tylko organem płatniczym zlecającego i jako taki ma obowiązek z jego funduszów wypłacić pewną kwotę. Także w prawie czekowem nazywają się uczestnicy wystawcą, przekazanym i remitentem. Warunkiem każdego obrotu czekowego jest, aby wystawca miał u przekazanego konto (Depot, konto czekowe, konto żyrowe). Jako przekazani mogą funkcyonować tylko publiczne banki i zakłady, którym statutowo przysługuje prawo przyjmować obce pieniądze do przechowania i zarządu, dalej rejestrowani kupcy prowadzący zarobkowo interesa bankierskie, wreszcie pocztowa Kasa oszczędności. Ten przymiot wspomnianych podmiotów prawnych nazywa się bierną zdolnością czekową. Nazwisko remitenta to jest uprawnionego do odbioru zapłaty nie musi być wymienione, gdyż są czeki imienne i na okaziciela. Każdy czek jest na mocy

ustawy płatny za okazaniem choćby zawierał inne postanowienie o czasie zapadłości. Prócz tego jest przenośny zapomocą żyra jeśli zawiera klauzulę na zlecenie. Akceptowanie czeka jest z natury rzeczy wykluczone, gdyż wystawca nie żąda od przekazanego obietnicy świadczenia, lecz tylko wykonania manipulacyi. Dla zrealizowania czeka istnieją ustawowe terminy prezentacyi, to jest czek musi być w przeciągu bardzo krótkich terminów po dniu wystawienia (5, 8, 10 dni) przedstawiony przekazanemu do zapłaty, gdyż inaczej gasną prawa regresowe indosataryuszy przeciw wystawcy. W razie niezapłaty należy założyć protest. W tym razie ma posiadacz czeka prawo regresu przeciw wystawcy i indosantom. Co do sposobu zrealizowania i treści prawa regresu miarodajne są analogiczne postanowienia ustawy wekslowej. Czek czyni we wielu wypadkach zbędnymi wypłaty gotówką. Między dwoma posiadaczami konta u tego samego bankiera wypłaty mogą nastąpić przez to, że kwota przekazana remitentowi zapomocą czeka dopisuje się do jego konta. Przez złączenie się bankierów można takie książkowe wyrównania uskuteczniać między klientami rozmaitych instytutów. To wyrównanie pretensyi z uniknięciem wypłat gotówką uskuteczniają t. z. miejsca obrachunkowe (Abrechnungsstellen) i w tym obrocie obrachunkowym (Abrechnungs- v. Clearingverkehr) znaczenie czeka jest niezmiernej gospodarczej wartości (zob. uw. 23). Objaśnienia uwagi 10 odnoszą się także do czeków, naturalnie z uwzględnieniem wyż przedstawionej natury czeka.

[12]) Miejsce podane przy nazwisku przekazanego (wystawcy) uważa się za jego miejsce zamieszkania bez względu na to, czy tam rzeczywiście mieszka lub później się stamtąd wyprowadził (Wróblewski str. 29).

Wierzytelności wyjęte z pod moratoryum.

§ 2.

Z pod oznaczonego w § 1 moratoryum są wyjęte[13]*):*

1. wierzytelności z kontraktów służbowych i najmu usług[14]) (§§ 1151 do 1163 u. c.);
2. wierzytelności z kontraktów najmu i dzierżawy [15]);
3. wierzytelności za sprzedane przedmioty lub dostarczone towary [16]) na podstawie umów zawartych przed 1. sierpnia 1914, jeżeli oddanie lub dostawa dopiero po 31. lipca 1914 nastąpiły lub następują, chyba że one miały być przedsięwzięte przed 1. sierpnia 1914;
4. wierzytelności związkowych kas chorych (§ 60 ustawy z 30. marca 1888 Nr. 33 D. p. p.) i zakładów zastępczych (§ 65 ustawy z 16. grudnia 1906 D. p. p. Nr. 1 z r. 1907 i ces. rozp. z 25. czerwca 1914 Nr. 138 D. p. p.) o uiszczenie opłat za ubezpieczenie na wypadek choroby i ubezpieczenie pensyjne [17]);
5. roszczenia o zapłatę odsetek i anuitetów [18]):
a. na podstawie wierzytelności, które służą przedewszystkiem na pokrycie listów zostawnych i ufundowanych bankowych zapisów dłużnych;
b. na podstawie wierzytelności Kas oszczędności przeciw gminom i innym publicznym korporacyom;
c. przeciw dłużnikowi zastawnemu na podstawie innych hipotecznie zabezpieczonych wierzytelności;
6. wierzytelności rentowe [19]) i roszczenia o świadczenie utrzymania;
7. roszczenia przysługujące bezpośrednio lub na podstawie zlecenia (§ 1408 u. c.) Stowarzyszeniu Czerwonego Krzyża, tudzież funduszom celem wsparć dla rodzin osób powołanych wskutek mobilizacyi lub celem innej pomocy wojennej [20]);
8. wierzytelności o zapłatę odsetek i o spłaty kapitału od zobowiązań przez państwo zagwarantowanych [21]).

[13]) *Wyjęcie z pod moratoryum* pewnych pretensyi nie jest przywilejem dla tych pretensyi (zob. uw. 2), a tem mniej dla wierzycieli. Oznacza ono tylko tyle, że dotyczący dłużnik niema dobrodziejstwa moratoryum co do pewnej pretensyi, która pozostaje taką samą, jaką była przed moratoryum, może być dochodzoną, cedowaną i t. d. jak w czasie pozamoratoryjnym, a w szczególności przez cesyę takiej pretensyi

następują normalne skutki postanowione w ustawie cywilnej.

[14]) Por. § 150 III. noweli do u. c. który mówi o umowach *o usługi* (Verträge über Dienstleistungen). Usługami odpłatnemi są czynności umysłowe, lub fizyczne wykonywane za zapłatą. Należą tu także honorarya adwokatów, prowizye ajentów, wynagrodzenia przemysłowców lub rękodzielników, o ile nie są ceną kupna (zob. § 1166 III. noweli). Z reguły przyjmuje się kontrakt kupna w wątpliwości tam, gdzie chodzi o towar, który można sprzedać na targu, zaś kontrakt najmu usług, gdzie chodzi o specyalne wymagania zamawiającego. Przepis § 2 ust. 1 mówi o pretensyach z (aus) najmu usług. Dlatego nie podlegają moratoryum wszystkie wogóle pretensye z tych umów wynikające, a więc także pretensye służbodawców o odszkodowanie, zamawiających dzieło z powodu ewikcyi itp.

[15]) Rozumie się tu *najem i dzierżawa* nie tylko rzeczy nieruchomych, lecz także ruchomych i praw (n. p. przemysłowych). Ustawa mówi o pretensyach z (aus) tych umów, przeto należy tu każda pretensya pieniężna tak dającego, jak biorącego rzecz w najem lub dzierzawę n. p. także o zwrot nakładu uczynionego w przedmiocie umownym, odszkodowanie za zniszczenie go itd.

[16]) Ustawa moratoryjna zgodnie z nauką wychodzi z założenia, że pretensya o zapłatę ceny kupna za rzeczy dostarczyć się mające powstaje dopiero w czasie dostawy, gdyż wedle § 1062 u. c. i art. 342. k. h. regułą jest zapłata gotówką. Dlatego przy umowach zawartych przed 1. sierpnia 1914, z których dostawa nastąpiła, lub następuje po 31. lipca 1914 pretensya o cenę kupna powstaje w czasie moratoryum. Ale jeśli dostawa miała nastąpić przed 1. sierpnia 1914 (a nie nastąpiła rozumie się bez winy kupującego) wtedy pretensya o zapłatę ceny kupna jako powstała przed 1. sierpnia 1914 podlega moratoryum. Oczywiście pozwany może się zasłonić zarzutem non

adimpleti contractus o ile mu taki zarzut przysługuje wedle § 1052 u. c. Niema więc mowy o moratoryum w wypadkach, gdzie dostawa ma nastąpić za zapłatą z ręki do ręki, gdyż w tym razie dostawca ma wedle § 1062 u. c. prawo odmówić dostawy bez równoczesnej zapłaty ceny kupna. Także gdy kupujący z kontraktu zawartego przed 1. sierpnia 1914 żąda dostawy, która wedle umowy ma nastąpić po 1. sierpnia 1914, ale korzystając z moratoryum nie chce zapłacić ceny należnej po 1. sierpnia 1914 (choć nie przy odbiorze towaru) natenczas sprzedawca może odmówić dostarczenia towaru z powołaniem się na § 1052 u. c. (Orz. N. Tr. z 9. lutego 1915 Ger. Halle Nr. 15 ex 1915).

[17]) Są to właściwie pretensye publiczno prawne tak samo jak na odwrót świadczenia Kas chorych w razie gdy zajdzie wypadek ubezpieczenia.

[18]) *Anuitety* są to regularnie powracające (roczne lub półroczne) świadczenia dłużnika przeznaczone zarazem na opłatę procentów i na częściową spłatę kapitału. Ustęp ten nie odnosi się do pretensyi samej, która w razie zapadłości podlega moratoryum wedle § 1. Procenta i anuitety tym ustępem objęte pochodzą z pretensyi bądź hipotecznie ubezpieczonych bądź nieubezpieczonych. Ustęp a) i b) obejmuje pretensye hipoteczne i niehipoteczne, zaś ustęp c) odnosi się tylko do pretensyi hipotecznych. Do ustępu a) należą procenta i anuitety od pretensyi przy których miarodajnem jest, że służą na pokrycie listów zastawnych i ufundowanych obligacyi bankowych, przez które rozumie się emitowane przez banki i inne uprawnione ku temu zakłady dokumenta mocą których wystawca obowiązuje się spłacić wedle pewnego planu umorzenia w długich terminach pretensyę, na której pokrycie zarezerwowane są pewne dochody i dlatego nazywają się obligacye ufundowane. Nie stanowi różnicy czy mają pupilarne bezpieczeństwo lub nie. Obowiązek zapłaty odsetek i anuitetów ciąży na dłużnikach tak hipotecznych jak i osobistych. — Ratio legis

ustępu b) jest, że publiczne korporacye mają dochody także w czasie moratoryum więc mogą płacić procenta i anuitety. Obowiązek zapłaty ad c) trafia tylko dłużnika hipotecznego nie osobistego. Późniejsze rozp. z 15. lutego 1916 N 43 Dpp. stwarza moratoryum sui generis dla procentów i nnych ubocznych należytości powrotnych od pretensyi hipotecznych. Jestto pewnego rodzaju moratoryum sędziowskie odnośnie do pretensyi wyłączonych z pod moratoryum wedle ustępu 5.

Spornem jest czy ustępem c) objęte są także odsetki od pretensyi dla których uzyskano egzekucyjne prawo zastawu. Należy to m. zd. zaprzeczyć. W rozporządzeniu z 13. października 1914 Nr. 279 Dpp. dla Galicyi i Bukowiny wyjęte były z pod moratoryum wedle § 2, 5 lit. d) odsetki i anuitety od pretensyi zabezpieczonych na nieruchomościach, jeżeli na to nie wystarczył rzeczywiście pobrany czynsz najmu lub dzierżawy po odciągnięciu publicznych danin. Przepis ten znajdował się także w poprzedniem rozporządzeniu z 27. września 1914 i miał na względzie głównie banki hipoteczne, które potrzebywały odsetek i anuitetów aby móc ze swej strony płacić kupony i t. d. W dalszem rozporządzeniu z 25. listopada 1914 Nr. 322 wyjęto z pod moratoryu pretensye o odsetki i anuitety w ogóle od wszystkich wierzytelności hipotecznie zabezpieczonych, to samo w następnych rozporządzeniach z 25. stycznia 1915 Nr. 19, z 26. marca 1915 Nr. 77, z 25. maja 1915 Nr. 139 i z 17. września 1915 Nr. 273 i dopiero w obecnem rozporządzeniu dodano, że wyjęcie odnosi się tylko do dłużnika hipotecznego (Pfandschuldner). Ponieważ głównym celem tego przepisu było zapewnienie bankom możności uzyskania z hipotek funduszów na wypełnienie zobowiązań (banki galicyjskie nie mają wprawdzie obowiązku wykupna kuponów ale faktycznie je wykupują) i ponieważ w ustępie 5. zestawione są odsetki obok anuitetów, oczywistem jest, że chodzi tu o świadczenia powrotne, regularne, wy-

nikające z udzielonego na hipotekę kredytu, gdzie wierzyciel ulokował na nieruchomości swój kapitał na pewien czas celem oprocentowania za dobrowolnem zabezpieczeniem przez dłużnika zapomocą prawa zastawu. Innymi słowy hipoteczne zabezpieczenie w rozumieniu § 5 odnosi się tylko do czynności prawnych gdzie dłużnik zapewnił wierzycielowi hipoteką przyszłe ściągnięcie jego wierzytelności a zatem do dobrowolnego zabezpieczenia w myśl §§ 1343 i 1368 u. c., nie zaś do przymusowego prawa zastawu w drodze egzekucyi. — Z tego samego założenia wychodzić należy przy pretensyach zabezpieczonych na prawach hipotecznych.

[19]) *Renty* są to peryodycznie powracające świadczenia bez obowiązku zapłaty jakiegoś kapitału. Pretensya o rentę polega na prawie sui generis, a to na prawie do renty (Bezugsrecht). Rodzajem rent są także alimentacye świadczone celem utrzymania. Tytuł prawny do poboru rent jest rozmaity n. p. umowa, rozporządzenie ostatniej woli, ustawowy obowiązek ze stosunku familijnego, odszkodowanie i t.p. Przedmiotem renty mogą być świadczenia w pieniądzach albo w naturze (n. p. przy ustawowym obowiązku alimentacyi), a wtedy jako pretensye niepieniężne są wyjęte wogóle z pod moratoryum.

[20]) Każdy zakład i fundusz utworzony nawet przez osoby prywatne celem opieki wojennej jest tym przepisem objęty.

[21]) Należą tu pretensye o odsetki i kapitał, n. p. kupony, raty amortyzacyjne. Rozumie się tylko zobowiązania kredytowe, które państwo zaciągnęło wprost lub zagwarantowało, a więc np. nie kupony od listów zastawnych instytucyi galicyjsko-bukowińskich. Inne prywatno-prawne pretensye przeciw państwu n. p. z odszkodowań nie należą tu, lecz podlegają ogólnym przepisom moratoryjnym (§ 1).

Wierzytelności z kontraktów ubezpieczenia[23]).

§ 3.

(1) *Od ustawowego moratoryum są dalej wyłączone roszczenia:*

1. z kontraktów ubezpieczeń życiowych o odkupno lub udzielenie pożyczek do wysokości 300 K i o zapłatę sumy ubezpieczenia do wysokości 3000 K;

2. z kontraktów ubezpieczenia, zawartych właśnie na wypadek śmierci na wojnie, do wysokości pełnej sumy ubezpieczenia;

3. we wszystkich innych gałęziach ubezpieczeń do wysokości 2000 K, a gdy suma odszkodowania przekracza 2000 K, do 2000 K i 12% kwoty odszkodowania, przekraczającej 2000 K, w żadnym razie jednak nie więcej, jak łącznie 5000 K;

4. o zapłacenie premii ubezpieczeniowych, a mianowicie:

a. jeśli premia zapada po 31. grudnia 1915, na każdą premię do wysokości 30 K;

b. jeśli premie zapadły przed 1. stycznia 1916, do wysokości 50 K od każdej zaległej sumy, z płatnością 1. kwietnia i 1. października 1916.

(2) *Dla wspomnianych w ustępie 1, l. 4 lit. b, roszczeń o premie nie mają znaczenia umówione krótsze termina skarg.*

(3) *Ubezpieczyciel nie może robić użytku z rygorów prawnych, zastrzeżonych w kontrakcie na wypadek niezapłacenia w terminie premii ubezpieczenia, jeśli tylko oznaczoną w ustępie 1, l. 4 lit. a) zapłatę uiszczono. Ubezpieczający się, który uiścił częściową zapłatę, pozostaje zobowiązany do zapłacenia resztującej części premii.*

(4) *Ubezpieczyciel jest obowiązany wznowić bez ponownego badania lekarskiego kontrakty ubezpieczenia na życie, które wskutek niezapłacenia w terminie premii, wyjętych z pod moratoryum (ust, 1, l. 4, lit. a), wygasną bez odkupu, albo zamieniają się w ubezpieczenie wolne od premii o zmnjejszonej sumie ubezpieczenia, a to w przeciągu 6 miesięcy po terminie zapa-*

dłości i za zapłatą zategłości wyjętych z pod moratoryum wraz z odsetkami zwłoki.

[22]) Niektóre pretensye są tylko częściowo wyjęte z pod moratoryum. Są to pretensye z kontraktów ubezpieczeń i przeciw instytucyom kredytowym. Pretensye z ubezpieczeń powstają w chwili zawarcia umowy, a więc podlegają moratoryum tylko pretensye z kontraktów asekuracyjnych zawartych przed 1. sierpnia 1914. Czas kiedy się wydarzył wypadek jest obojętny. Pretensya o wykupno jest prawem rozwiązania kontraktu za pewnem odstępnem (Abfindungssumme) zob. § 141 ord. ubezp. Jeżeli ubezpieczony korzysta z przysługującego mu prawa do zaciągnięcią pożyczki lub wykupna, ubezpieczający jest obowiązany w czasie moratoryum wypłacić najwyżej 300 K, to znaczy pretensya ubezpieczonego o pożyczkę lub wykupno istnieje w pełnej wysokości, ale wypłacone być ma tylko 300 K, reszta zaś dopiero po ustaniu moratoryum. Gdyby jednak nie zapłacono ostatniej premii, od której zależy powstanie prawa do pożyczki lub wykupna, to mimo, że ta premia podlega moratoryum, nie zaistniało prawo do pożyczki ani do wykupna, gdyż istotnym wymogiem tych praw jest wpłacenie pewnego funduszu i dopóki ten fundusz nie jest utworzony nie powstały też rzeczone prawa (Zalman str. 198). — Również suma ubezpieczona podlega częściowemu moratoryum, gdyż musi być spłacona w razie zapadłości tylko do wysokości 3000 K, reszta zaś dopiero po ustaniu moratoryum. Oczywiście od tej kwoty nie podlegającej moratoryum można odciągnąć zaległe raty, zapadłą pożyczkę itp., gdyż inaczej tacy pożyczkobiorcy lub zalegający z ratami byliby uprzywilejowani przed innymi ubezpieczonymi. Natomiast suma ubezpieczona na wypadek śmierci na wojnie płatną jest po zapadłości w całej pełni. Wystarczy jeśli w zwykłej policy mieści się klauzula, że ubezpieczenie jest ważne także na wypadek śmierci na wojnie. — Gdyby jednak w policy nie było wcale wzmianki o śmierci na woj-

nie, natenczas należy się wprawdzie suma ubezpieczona, ale podlega ogólnemu przepisowi § 3 ust. 1. Kwoty wymienione w ustępach 1, 2, 3 płatne są od każdej policy z osobna, na co wskazuje użyty w ustawie wyraz umowy ubezpieczeniowe. Polica jest właśnie dokumentem zawierającym umowę ubezpieczenia i jej ogólne i specyalne warunki.

Ale także ubezpieczeni muszą płacić pewne kwoty zakładom ubezpieczeń mimo moratoryum. W szczególności na wszystkie po koniec grudnia 1915 r. zaległe premie należy zapłacić od każdej policy dwie raty po 50 K, pierwszą 1. kwietnia 1916, drugą 1. października 1916, resztę zaś po ustaniu moratoryum t. j. 1. stycznia 1917. Natomiast na każdą bieżącą premię płatną w czasie od 1. stycznia 1916 należy zapłacić najwyżej tylko 30 K bez względu na wysokość tej premii, reszta jest płatną po ustaniu moratoryum. Z rygorów ustanowionych w kontrakcie na wypadek niezapłacenia w czas jednej premii (rygory te są np. rozwiązanie kontraktu, utrata premii) nie wolno ubezpieczającemu korzystać, jeśli ubezpieczony zapłaci owe 30 koronowe premie. Ale co więcej rygory te nie zapadają m. zd. także wtedy, jeśli ubezpieczony zapłacił choćby tylko część tej 30 koronowej premii, gdyż w takim razie ma on wedle brzmienia ustawy zapłacić resztę premii, do czego nie byłby zobowiązany, gdyby rygory zapadły. Ubezpieczający może więc dłużnika tylko skarżyć o zapłatę reszty premii z odsetkami zwłoki należnymi od płatnej pretensyi wedle ogólnej reguły § 1333 u. c., co zresztą wynika także z § 3 ust. 4. Postanowienia moratoryjne mogą rodzić wątpliwość, czy kwota 100 K z pod moratoryum wyjęta i w dwóch ratach płatna w r. 1916, należy się z każdej premii, czy też ze sumy zaległości premii za każde ubezpieczenie. Ze względu na to, iż w alinea 1 l. 4 lit. a) § 3 rozporządzenia powiedzianem jest „für jede Prämie“, w ustępie zaś tym samym pod lit. b) użytem jest wyrażenie „bis zur Höhe von je 50 K der Rückstandssume“, okazuje się, iż

kwota 100 K, która jest wyjętą z pod moratoryum i ma być w roku 1916 w dwóch ratach zapłacona na poczet premii zapadłych przed dniem 1. stycznia 1916 r., należy się nie z każdej premii, lecz ze sumy zaległości premii za każde ubezpieczenie.

„Zaległość“ może być oczywiście rozumianą tylko za jedno ubezpieczenie, t. j. za ubezpieczenie pochodzące z jednej umowy (objęte jedną policą), gdyż przepisy rozporządzeń moratoryjnych nigdzie nie dają podstawy do kumulacyi wierzytelności, pochodzących z odrębnych umów, a odmienna interpretacya byłaby prawniczo i ekonomicznie nieracyonalną. Jeżeli więc ktoś zawarł kilka odrębnych umów o ubezpieczenie obowiązanym jest zapłacić po 100 K na poczet zaległości premiowych z każdej z tych umów (za każdą policę) osobno (Michalski, Kuryer Lw. Nr. 69, 1916).

Roszczenia z rachunku bieżącego, bonów kasowych i książeczek wkładkowych [23]).

§ 4.

(1) *Płatność roszczeń z rachunku bieżącego i z wkładek na bony kasowe odracza się z tem ograniczeniem, iż w przeciągu jednego miesiąca kalendarzowego można żądać od banków krajowych i akcyjnych wypłaty do wysokości 3% roszczenia. które istniało w dniu 1. sierpnia 1914 r., najmniej jednakowoż w kwocie 400 K, a najwyżej w kwocie 3000 K, od innych miejsc kredytowych z wyjątkiem kas Raifeisena (ustawa z 1. lipca 1889 Dz. u. p. Nr. 91) wypłaty do wysokości 2% takiego roszczenia, najmniej jednakże w kwocie 200 K, a najwyżej w kwocie 500 K, a od kas Raiffeisena do wysokości 50 K.*

(2) *Przeciw żądaniu przekazania roszczeń z bieżącego rachunku na istniejące lub nowo otworzyć się mające konta w tem samem miejscu kredytowem nie można zarzucać moratoryum; ale nie można żądać wypłaty przekazanych kwot w czasie trwania moratoryum.*

§ 5.

Płatność roszczeń z wkładek, złożonych na książkę wkładkową przed dniem 1. sierpnia 1914, odracza się z tem ograniczeniem, iż z tej samej wkładki można w ciągu jednego miesiąca kalendarzowego żądać wypłaty od banków krajowych i akcyjnych, tudzież kas oszczędności do wysokości 200 K, od innych miejsc kredytowych z wyjątkiem kas Raiffeisena do wysokości 100 K, a od kas Raiffeisena do wysokości 50 K.

§ 6.

Jeśli miejsce kredytowe zapłaciło więcej z rachunku bieżącego, na wkładkę za bonem kasowym, albo na książeczkę wkładkową niż można było każdorazowo żądać jako zwrot wedle poprzednich rozporządzeń moratoryjnych i niniejszego rozporządzenia, może tę nadwyżkę wliczyć przy nowem żądaniu zapłaty.

[23]) Celem tego przepisu jest zapobieżenie runu na banki i przedsiębiorstwa kupieckie trudniące się zarobkowo interesami kredytowymi. Regułą jest wedle § 1, że tylko powstałe przed 1. sierpnia 1914 pretensye przeciw bankom etc. podlegają moratoryum, zaś do późniejszych wpłat moratoryum się nie odnosi, zatem są płatne w myśl umowy względnie statutów danej instytucyi. W razie wątpliwości czy wypłata nastąpiła z funduszu włożonego przed lub po 1. sierpnia 1914 rozstrzyga m. zd. przepis § 1416 u. c. — Rachunek bieżący zob. art. 291 k. h. — Bony kasowe są to poświadczenia wydane przez banki na przyjęte do oprocentowania depozyta zwykle we większych sumach. Bony opiewają na rozmaite terminy płatności (miesięczne, kilkumiesięczne, roczne) są płatne za wypowiedzeniem lub bez.

Przez słowa „inne miejsca kredytowe“ rozumieć należy także protokołowane jednostkowe firmy kupieckie trudniące się zarobkowo interesami kredytowymi. Ponieważ jest mowa o miesiącu kalendarzowym można podnieść n. p. 31. lipca i 1. sierpnia, a więc w dwu po sobie następujących dniach po 400 K itp.

Jeżeli chodzi tylko o przeniesienie w danej instytucyi z jednego konta na inne, natenczas moratoryum nie wprowadza żadnego ograniczenia, ale zawsze z tego nowego konta można podnosić pieniądze tylko w granicach moratoryum. Chodzi tylko o zapobieżenie wypłatom w gotówce. Natomiast może dłużnik przenosić ze swego konta na inne nawet dopiero otworzyć się mające konta (np. na rzecz jego wierzycieli) dowolne kwoty. Można także przenosić pretensye z jednego miejsca kredytowego do drugiego należącego do tego samego banku np. z głównej siedziby do filii, a także (co jest jednak sporne) do innych miejsc kredytowych pozostających w obrocie clearingowym (zob. uwaga [11]). Przez wkładki na książeczki rozumie się takie wpłaty, których wydanie zależy od posiadania książeczki. Ponieważ posiadacze książeczek należący przeważnie do mniej zamożnej klasy ludności podejmują wkładki bądź w celach zużycia ich w gospodarstwie domowem lub z nieuzasadnionej bojaźni o pewność wkładek, przeto ustanowiono większe ograniczenia i pociągnięto granicę powyżej której w jednym miesiącu niema obowiązku wypłaty. Jeżeli w pewnym wypadku więcej wypłacono można przy najbliższej wypłacie potrącić nadwyżkę, przyczem wypłacający może wliczyć także te nadwyżki, które zapłacił wedle poprzednich rozporządzeń moratoryjnych, to jest wypłacona kwota musi się przedstawiać jako nadwyżka tak wedle rozporządzenia obowiązującego w czasie jej wypłaty jak i wedle obecnego rozporządzenia.

Roszczenia o zwrot z powodu zapłaty uprzywilejowanych pretensyi [24]).

§ 7.

Pretensye o zwrot zapłaconych za osobę trzecią należnych podatków, albo publicznych opłat, podlegają moratoryum wedle postonowień § 1, ale korzystają

w postępowaniu egzekucyjnem z prawa pierwszeństwa wyrównanej należności. Postanowienia § 54 o. k. i § 24 ord. ugodowej pozostają w mocy.

[24]) Podatki i publiczne daniny należy płacić także w czasie moratoryum. Jeśli ktoś zapłacił za drugiego podatek lub daninę publiczną, pretensya o zwrot jest prywatno-prawną i podlega moratoryum. Tu należą także zapłacony przez służbodawcę za służbobiorcę podatek osobisto-dochodowy, wkładki do kas chorych, zakładów ubezpieczeń i t. p. o ile je ma płacić służbobiorca. Zwrot należy się więc dopiero po ustaniu moratoryum, jednak w postępowaniu egzekucyjnem pretensya o zwrot ma pierwszeństwo przysługujące publicznym daninom t. j. musi być przed innymi uiszczoną bez względu na to, czy podatek lub publiczną daninę uiszczono przed lub po 1. sierpnia 1914. Pretensye z § 7 nie zadawniają się w terminie specyalnie do żądania zwrotu zakreślonym (np. przy ubezpieczeniach pensyjnych 3 miesiące), gdyż byłoby sprzecznością nie dozwalać żądania zwrotu względnie odciągnięcia a równocześnie poddawać to prawo zadawnieniu.

Wpływ siły wyższej [25]) na weksle i czeki.

§ 8.

Jeżeli przy wekslach lub czekach bez różnicy miejsca zapłaty i dnia wystawienia stoi na zawadzie prezentowaniu lub założeniu protestu nieprzezwyciężona przeszkoda (siła wyższa) wywołana wydarzeniami wojennymi, w takim razie czas płatności, termin prezentowania do przyjęcia lub do zapłaty i termin do założenia protestu przesuwa się o tyle, ile potrzeba, aby po ustaniu przeszkody przedsięwziąć odnośną czynność wekslowo-prawną, co najmniej jednak aż do upływu dziesięciu dni powszednich po ustaniu przeszkody. W proteście należy stwierdzić ile możności przeszkodę i czas jej trwania.

[25]) Jestto moratoryum udzielone m. zd. na korzyść wierzycieli wekslowych celem salwowania ich praw, które mogłyby ucierpieć wskutek nieprzedsięwzięcia w czas ustawowego prezentowania i protestowania weksli i czeków (zob. uw. 1). Objęte są tym przepisem weksle i czeki bez względu na miejsce zapłaty i dzień wystawienia, więc także wystawione po 30. września 1915 (§ 1 ust. 6), jakoteż weksle płatne zagranicą. Pojęcie wydarzenia wojennego należy interpretować w sposób liberalny, więc rozumieć tu wszystkie objawy, które nastąpiły wskutek wojny np. wybuch zarazy (Zalman str. 78). Przeszkoda musi się odnosić do wierzyciela, może być objektywna (n. p. przerwa komunikacyi, wyjazd urzędów, nieregularne kursowanie poczty) lub subjektywna (np. powołanie wierzyciela do wojska, jego uchodźtwo i t. p.). Natomiast przeszkoda w osobie dłużnika jest m. zd. obojętną, gdyż o ile chodzi o prezentowanie i protest można ich dokonać także w nieobecności dłużnika (art. 88, 91 u. w.). O ile zaś dłużnik nie jest w możności wykonać zapłaty (n. p. w braku poczty nie może przesłać pieniędzy) przychodzi do zastosowania ogólna reguła § 1447 u. c. Wedle orz. N. Tr. z 21. września 1915 Ger. Ztg. Nr. 42 niemożność świadczenia jest faktem objektywnym, który rozumowo wyklucza wykonanie świadczenia, zaś kwestya przewinienia ma znaczenie tylko przy żądaniu odszkodowania, ale nie przy żądaniu wykonania. W wypadku przeszkody wskutek wydarzenia wojennego przesuwa się termin do powyższych czynności, a także czas płatności o czas trwania przeszkody plus 10 dni po jej ustaniu, zatem wierzycielowi w każdym razie przysługuje jeszcze 10 dni choćby mógł po ustaniu przeszkody zaraz te czynności wykonać. Oczywiście ustawa ma na myśli tylko te wypadki, gdzie istnieje wedle ustawy wekslowej obowiązek prezentowania i protestu celem zapobieżenia utracie regresu przeciw poprzednikom i pretensyi przeciw akceptantowi. Przez przesunięcie dnia płatności przesuwają się terminy przedawnienia pretensyi głównej przeciw akceptan-

towi i regresu przeciw zwrotnie zobowiązanym, wogóle początek każdego zadawnienia jest przesunięty. Wedle rozp. Ministerstwa Sprawiedliwości z 13. października 1914 w wypadkach, gdzie ma zastosowanie przepis § 8 niema mowy o zastosowaniu ustawy z 30. listopada 1912 Nr. 215 D. p. p., gdyż dopóki nie nadszedł przesunięty przez moratoryum dzień płatności niema obowiązku zapłaty przez akceptanta, ani prawa regresu. Przez to, że wskutek przeszkody przesunięty jest także dzień płatności co wychodzi na korzyść dłużnika, nie zmienia się prawna natura tego moratoryum z § 8, wydanego na korzyść wierzyciela. Przesunięcie dnia płatności ma przyczynę w niemożności ewentualnego regresu dalszych zobowiązanych przeciw poprzednikom w razie zaniechania prezentacyi i protestu. Zob. wyjaśnienia w uw. 10. Ponieważ przesunięty jest dzień płatności należą się odsetki zwłoki w myśl § 9.

Bonifikacya odsetek [26]) i skonto kasowe [27]).

§ 9.

(1) *Za czas (für die Zeit), o który wskutek moratoryum (§§ 1, 3, 4, 5 i 8) płatność jest przesunięta, należy uiścić odsetki ustawowe lub wyższe należące się za czas aż do zapadłości wierzytelności odsetki umowne.*

(2) *Przy obliczeniu kwoty, którą należy uiścić z wierzytelności podlegającej moratoryum po upływie tegoż, nie wolno w razie wątpliwości potrącać skonta kasowego.*

[26]) Odsetki są to dochody od obiegającego kapitału. Ustawa zalicza je do należytości ubocznych (§ 912 u. c.) lub do pretensyi ubocznych (§ 54 n. j.) i jako takie są one pretensyą akcesoryjną dzielącą losy kapitału, a w ślad za tem podlegają moratoryum wraz z pretensyą główną. Należą się na mocy woli stron (umowy lub z rozp. ost. woli) lub z ustawy na mocy specyalnego przepisu. Jednym z rodzajów odsetek ustawowych są procenta zwłoki.

Przy pretensyach z oznaczonym dniem płatności zwłoka rozpoczyna się z następnym dniem bez upomnienia, dies interpellat pro homine § 1334 u. c. Pretensye z nieoznaczonym dniem płatności mogą być żądane natychmiast tj. bez niepotrzebnej zwłoki (§ 904 u. c.) i zapadają z chwilą wypowiedzenia tj. żądania (§ 1417 u. c. wbrew nauce Krainza-Ehrenzweiga § 339, który twierdzi, że pretensya zapadła tu już z chwilą powstania.) W każdym razie zwłoka zaczyna się dopiero od chwili zażądania. O zapadłości pretensyi płatnych w pewien czas po wypowiedzeniu zob. uw. 29. Zachodzi kwestya czy wymienione w § 9 odsetki ustawowe należy uważać za odsetki zwłoki skoro wobec moratoryum właściwie zwłoki dłużnika niema. Zwłoka może być subjektywną t. j. zawinioną przez dłużnika lub objektywną, przy której wina dłużnika jest obojętną. Wedle prawa austryackiego dla powstania zwłoki jest obojętnem czy dłużnik ją zawinił lub nie i dlatego skutki zwłoki następują także przy zwłoce objektywnej (Krainz Ehrenzweig § 339). Ponieważ ustawa morat. mówi w § 9 o odsetkach ustawowych, a do nich należą właśnie odsetki zwłoki i ponieważ wedle ustawy austr. zawinienie dłużnika jest dla powstania zwłoki obojętne, przeto odsetki ustawowe z § 9 są odsetkami zwłoki i tak też ustawa je nazywa w § 11 ust. 3 i § 15. — Niema powodu odmawiać odsetkom z § 9 nazwy odsetek zwłoki zwłaszcza, że w skutkach jest § 9 mor. nie mniej ostry jak § 1333 u. c. Wedle § 9 należą się umowne procenta przez czas morator. wtedy gdy są wyższe od ustawowych (5 wzgl. 6%). Rozumie się pod umownymi procentami także umówione procenta zwłoki, gdyż i one opierają się na umowie (§ 15). Jeśli umowne procenta są niższe od ustawowych, podwyższają się od dnia zapadłości pretensyi do ich wysokości (Krainz-Ehrenzweig § 339). Granicę wysokości umownych procentów tworzy ustawa o lichwie. Przy wekslach niewątpliwie nie wolno umieścić zobowiązania zapłaty odsetek na wekslu. Co więcej praktyka sądowa (wbrew teoryi) nie dozwala umowy

o odsetki nawet obok weksla i to ani ustnie ani pisemnie w osobnym dokumencie, wychodząc z założenia, że w art. 50 u. w. jest rozmiar całej pretensyi wekslowej wierzyciela w razie niezapłaty ustawowo określony, zatem przed zapadłością nie należą się wcale odsetki, zaś od dnia zapadłości tylko 6% (Czelech: 124, 166, 239, 268). Nietylko przeciw regresatom, ale także przeciw akceptantowi należą się tylko 6% odsetki od dnia prezentacyi weksla względnie skargi (Staub do art. 51. Krall Nr. 190). Natomiast ważna jest zapłata odsetek zanim datę płatności na wekslu umieszczono. Gdy się nadto zważy, że należne wedle ustawy wekslowej 6% odsetki nie są odsetkami zwłoki lecz odsetkami legalnymi specyalnie z ustawy wekslowej należnymi i że rozporządzenie moratoryjne nie ma zamiaru zmieniać ustawy wekslowej (rozp. minist. z 13. października 1914), ani też ukracać lichwy w mniejszym zakresie niż to czyni ustawa wekslowa, należy wobec wspomnianej judykatury przyjąć, że od dnia zapadłości weksla także przez czas moratoryum należą się tylko 6% odsetki nawet gdyby za czas do zapadłości opłacone były wyższe umowne odsetki. Jeśli zaś chodzi o eskont weksli jak to np. ma miejsce w bankach, które przy eskoncie względnie prolongatach obliczają odsetki stosownie do każdorazowej stopy procentowej Banku austro-węgierskiego, należy m. zd. zważyć, że eskont jest w rzeczywistości kupnem weksla za cenę sumy wekslowej z potrąceniem procentów za międzyczas i prowizyi, że zatem eskonter niema z reguły innych praw prócz wekslowych przeciw eskontującemu i tenże nie staje się jego osobistym wierzycielem z tytułu pożyczki, poręki i t. p. chyba że to osobno umówiono (Staub str. 261). Bez osobnej umowy eskontujący nie odpowiada za więcej niż z weksla, zaś w razie istniejącej odrębnej umowy mają zastosowanie powyższe ogólne uwagi.

Jakie procenta mają płacić banki od wkładek zob. § 11.

[27]) *Skonto kasowe* jestto premia za wcześniejszą zapłatę. Gdy więc zapłata wcześniej nie nastąpiła, choćby z powodu moratoryum, skonto się nie należy. Ale wedle woli stron może ono należeć się także w razie spóźnionej zapłaty, co dłużnik musi udowodnić.

Terminy przedawnienia [28]) i skarg.

§ 10.

Przy obliczeniu terminu przedawnienia i ustawowych terminów do wnoszenia skarg nie wlicza się czasu trwania moratoryum.

[28]) Zadawnienie jest tylko wstrzymane a nie przerwane tj. w czasie moratoryum nie zaczyna biec, zaś rozpoczęte przedtem wstrzymuje się i biegnie dalej dopiero po ustaniu moratoryum. Gdyby jednak dłużnik uznał dług lub prosił o prolongatę (w czem leży uznanie), wtedy zadawnienie się przerywa. Naturalnie nie jest przez moratoryum wstrzymane zadawnienie pretensyi powstałych po 1. sierpnia 1914 lub z pod moratoryum wyjętych. Wstrzymany jest także bieg terminów prekluzyjnych, ale nie terminów, w których uprawniony musi przedsięwziąść jakąś czynność potrzebną dopiero do powstania prawa np. uwiadomienie o wadzie towaru. Zadawnienie wstrzymane jest tylko co do podlegającej moratoryum części pretensyi, co do reszty zaczyna biec od dnia płatności jako dnia powstania skargi (Zalman str. 220).

Wypowiedzenie [29]) i umówione rygory prawne.

§ 11.

(1) *Od wierzytelności pieniężnej, która zapadła lub zapada wskutek wypowiedzenia dokonanego między 1. sierpnia 1914 a 31. grudnia 1916 można żądać w czasie (während der Zeit) o który wskutek moratoryum jest przesunięta płatność zapadłej kwoty, jedynie odsetek należących się według umowy za czas aż do zapadłości wierzytelności.*

(2) *Dokonane w latach 1915 i 1916 wypowiedzenie udziału w Stowarzyszeniu zarobkowem i gospodarczem należy traktować w ten sposób, jak gdyby było dokonane 1. stycznia 1917.*

(3) *Przyznane wierzycielowi umową na wypadek niezapłacenia w terminie odsetek, anuitetów lub rat od prywatno-prawnych przed 1. sierpnia 1914 powstałych pretensyi pieniężnych prawo wypowiedzenia lub natychmiastowego żądania zwrotu kwot kapitałowych lub inne na wspomniany wypadek umówione rygory prawne nie mogą być wyjąwszy obowiązek zapłaty odsetek zwłoki (§ 9 ust. 1) stosowane (geltend gemacht), jeśli dłużnik zalega tylko z odsetkami, anuitetami lub ratami, które zapadły lub zapadają przed 1. stycznia 1917.*

[29]) Wedle ustawy cywilnej do zapadłości pretensyi z reguły nie trzeba wypowiedzenia, jednak strony często się umawiają, że zapłata ma nastąpić dopiero po wypowiedzeniu t. j. oznajmieniu strony, że żąda zapłaty lub chce ją uskutecznić. Wypowiedzenie może przysługiwać wierzycielowi lub dłużnikowi, przepis § 11 odnosi się tylko do wypowiedzenia przez wierzyciela, gdyż ma na względzie tylko pretensye podlegające moratoryum. Dłużnik może wypowiedzieć wedle umowy, gdyż wolno mu się zrzec moratoryum. Przy wypowiedzeniach należy odróżnić, czy była umówiona forma wypowiedzenia i termin zapłaty po wypowiedzeniu, czy też nie było żadnej umowy w tym względzie. W drugim razie wypowiedzenie znaczy tyle, co zażądanie zapłaty, (upomnienie) i pretensya zapada z chwilą zażądania. Tak się ma rzecz przy pretensyach płatnych na każde żądanie n. p. Kasa oszczędności wypłaca bez wypowiedzenia 1000 K. Ale jeśli była umówiona forma wypowiedzenia i termin płatności po wypowiedzeniu, pretensya zapada dopiero w tym dniu płatności. Przepis § 11 ma na myśli oba te rodzaje wypowiedzenia. Postanowienie, że od chwili zapadłości wypowiedzianej pretensyi można żądać przez czas moratoryum tylko umownych a nie wyższych ustawowych odsetek wydane jest na

korzyść banków, aby wierzyciele mający wkładki niżej oprocentowane (np. 4%) nie wymawiali ich bankom dla uzyskania wyższych ustawowych odsetek. Co do kwot wyjętych z pod moratoryum wedle §§ 4, 5, 6, pozostają w mocy normalne warunki spłat. Co do kwot wyższych podlegających moratoryum, o ile potrzeba wypowiedzenia obowiązuje § 11. Zapłata odsetek od kwot wypowiedzianych ma nastąpić także w czasie moratoryum, co wynika ze słów „mogą być żądane w czasie (während der Zeit) moratoryum“, w przeciwieństwie do § 9, wedle którego odsetki należy płacić za czas (für die Zeit) moratoryjny. — Jeżeli strony umówiły rygory na wypadek niezapłacenia w terminie regułą jest, że rygory zapadają mimo moratoryum. Ale gdy dłużnik zalega tylko z procentami, anuitetami albo ratami (tj. każda spłata kapitału) zapadłymi przed 1. stycznia 1917 natenczas rygory nie zapadają z wyjątkiem procentów zwłoki, których wierzyciel może żądać (geltend machen) nawet w czasie moratoryum. Natomiast w razie niedotrzymania innych obowiązków (n. p. niedostarczenia towaru) umówione rygory zapadają. Rygory ustawowe n. p. z § 1118 u. c. nie są objęte przepisem § 11, ale można przeciw ich nastąpieniu uzyskać moratoryum sędziowskie.

Kompenzata [30]).

§ 12.

Okoliczność, iż wierzytelność wedle postanowień niniejszego rozporządzeuia podlega moratoryum nie stanowi przeszkody w policzeniu jej na rachunek innej wierzytelności.

[30]) Przepis ten jest wynikiem zasady, że moratoryum przesuwa tylko możność dochodzenia pretensyi, ale jej nie zmienia, a w szczególności nie wpływa na jej zapadłość. Można więc kompenzować pretensye wyjęte z pod moratoryum z moratoryjnymi o ile oczywiście są już zapadłe (§ 1439 u. c.).

Postanowienia procesowe[31]).

§ 13.

(1) *Postępowania sądowego na skutek skarg, którymi się żąda zapłaty pretensyi moratoryjnych, nie należy aż do upływu terminu moratoryjnego dalej prowadzić, chyba, że pozwany uczyni wniosek podjęcia przerwanego postępowania. Jeżeli jednak już przed 1. sierpnia 1914 odbyła się pierwsza audyencya po myśli § 239 p. c., albo ustna rozprawa procesowa, to postępowanie sądowe ma się dalej prowadzić, a w wyroku termin świadczenia włącznie z kosztami procesowymi oznaczyć w ten sposób, żeby się zaczynał od ostatniego dnia moratoryum (§ 1).*

Jeżeli ten dzień oznaczono kalendarzowo w wyroku, który zapadł przed rozpoczęciem obowiązywania tego rozporządzenia, to początek terminu świadczenia przesuwa się na dzień, w którym wedle postanowień tego rozporządzenia należy uiścić zapłatę.

(2) *Nowe skargi o zapłatę moratoryjnych pretensyi należy odrzucać.*

[31]) Nowe skargi o pretensye podległe moratoryum należy odrzucać, chyba, że powód w skardze twierdził (ofiarując dowody) zrzeczenie się ze strony pozwanego dobrodziejstwa moratoryum dla zaskarzonej pretensyi. Zasada, że moratoryum jest jus cogens nie idzie tak daleko, aby dłużnik musiał z niego korzystać, jeśli płacić może i chce (zob. uw. 2). Sąd musi uwzględniać przepisy moratoryjne z urzędu, dopóki wierzyciel nie twierdzi, a w razie zaprzeczenia dłużnika, nie udowodni, że tenże zrzekł się moratoryum wyraźnie lub dorozumianie. Odrzucenie skargi z powodu moratoryum następuje we formie uchwały (a nie wyroku) nawet w toku postępowania. W wyroku, w którym zakreśla się termin świadczenia rozpoczynający się z ostatnim dniem moratoryum nie może być oczywiście skrócony czasokres z § 409 p. c. Gdyby np. wyrok wydano w grudniu 1916 tenor wyroku będzie m. zd. taki: Świadczenie łącznie z kosztami sporu ma nastąpić w — dniach przy uwzglę-

dnieniu terminu odraczającego ustanowionego rozporządzeniem moratoryjnem z dnia — jednak termin świadczenia nie zaczyna się przed doręczeniem wyroku. — W sprawach gdzie pierwsza audyencya lub rozprawa odbyły się dopiero po 1. sierpnia 1914, albo wcale się jeszcze nie odbyły, postępowanie się przerywa, chyba że pozwany wniósł na dalsze prowadzenie. Spornem jest, czy w sprawach, gdzie pozwany wniósł na dalsze prowadzenie sporu termin świadczenia ma być oznaczony w wyroku z uwzględnieniem moratoryum (jak wyżej) czy też normalnie. Wedle zasad procedury cywilnej strony mogą się zrzec uprawnień przysługujących im wedle prawa procesowego jako jus publicum tylko wtedy, gdy im to ustawa wyraźnie zezwala. Ustawa moratoryjna pozwala dłużnikowi postawić wniosek na podjęcie przerwanego postępowania (uprawnienie to jest wedle p. c. pozostawione dyspozycyi stron. Canstein s. 84), ale nie pozwala na oznaczenie wedle woli stron innego niż ustawowego terminu świadczenia w wyroku (Neuman do § 409 p. c.). Pozwanemu który stawia wniosek na podjęcie postępowania może zależeć tylko na ukończeniu procesu, który spodziewa się wygrać, więc nie można w tym wniosku dopatrzeć się woli na świadczenie w czasie moratoryum. — Co do kosztów orzekł N. Tryb. (Nowak, zbiór Nr. 1613): Termin zapłaty kosztów procesowych należy oznaczyć przy uwzględnieniu ustawowego moratoryum tylko wtedy i w takiej mierze, gdy i jeżeli 1) orzeka się o nich w związku i wskutek rozstrzygnięcia o zaskarzonej pretensyi, 2) zaskarzoną pretensyę przyznano skarżącemu wierzycielowi, 3) dochodzona drogą skargi pretensya, o której się rozstrzyga jest prywatno-prawną pretensyą pieniężną w myśl § 1 mor. Natomiast pretensya o koszta nie podlega moratoryum, jeśli ad 1) orzeka się o kosztach niezawiśle od orzeczenia o pretensyi prywatno-prawnej podlegającej moratoryum, ad 2) jeśli koszta przyznano pozwanemu, ad 3) jeśli przedmiotem sporu jest inne roszczenie i jeśli się orzeka nie o prywatno-prawnej pretensyi pieniężnej, lecz

o innych choćby samodzielnych punktach spornych (np. o zarzucie niewłaściwości sądu). Najw. Trybunał wychodzi z założenia, że pretensya o wynagrodzenie kosztów procesowych sama przez się nie ma prywatno-prawnej podstawy, lecz opiera się na publiczno-prąwnych przepisach prawa procesowego, a wyjątek zachodzi tylko wtedy, gdy to publiczno - prawne roszczenie o koszta jest ze zaskarżoną pretensyą tak spojone, że o niem można orzec tylko w związku z pretensyą. Z tych samych powodów nie podlegają moratoryum koszta egzekucyjne, kuratorów, komisarzy sądowych, świadków i t. p. Postępowanie przed wyższymi instancyami toczy się dalej. Jeśli wyrok kondemnatoryjny zatwierdzono koszta należy przyznać w terminie takim samym, jak w I. instancyi gdyż § 13 nierozróżnia między kosztami niższych i wyższych instancyi. Gdyby jednak wyrok apelacyjny zapadł w czasie tak zbliżonym do terminu świadczenia oznaczonego przez sąd I. instancyi, że nie byłby dotrzymany z końcem moratoryum termin z § 409 p. c., należy oznaczyć termin świadczenia (np. 14 dni) w ten sposób aby pozwanemu w każdym razie ten termin przysługiwał od dnia wręczenia wyroku. Tesame zasady należy analogicznie stosować przy uchwałach. — Oczywiście przedłużony termin zapłaty pretensyi niema żadnego wpływu na czasokresy proceduralne.

Egzekucya [32]).

§ 14.

(1) *Czynności egzekucyjnych, nie wyłączając egzekucyi na zabezpieczenie, nie należy na rzecz pretensyi podlegających moratoryum w czasie trwania tegoż ani dozwalać, ani już dozwolonych wykonywać. Będącego w toku postępowania egzekucyjnego nie należy dalej prowadzić z wyjątkiem przymusowego zarządu i przymusowej dzierżawy.*

Doręczone już uchwały przekazujące pozostają w mocy. Ściągnięte w drodze egzekucyi kwoty należy rozdzielić.

(2) *Czynności egzekucyjne, przedsięwzięte zanim cesarskie rozporządzenie z 13. sierpnia 1914 N. 216 Dz. u. p. doszło do wiadomości Sądu egzekucyjnego, pozostają w mocy.*

(3) *Tymczasowe zarządzenia dla moratoryjnych wierzytelności mogą być dozwalane i wykonywane.*

[32]) Nasza ord. egz. normuje skutki prolongaty dobrowolnej (Stundung) oznaczając ją w § 40 (wedle objaśnień Schauera) bądź jako zwłokę pretensyi (Forderungsstundung § 35 o. e.), albo też zwłokę egzekucyi (Exekutionsstundung §§ 36 ust. 3. 39 ust. 6. ord. egz.). lub popierania jej (Stundung der Exekutionsfortsetzung) § 39 ust. 6. o. e. W wypadkach tych należy wedle ord. egz. zastanowić egzekucyę, względnie postępowanie egzekucyjne. Co do moratoryum ustawowego wyjaśnia reskrypt min. z 2. sierpnia 1914 że nie można egzekucyi zastanowić lecz należy po ustaniu moratoryum wdrożyć z urzędu tymczasowo zaniechane wykonanie czynności egzek. Zapatrywanie to jest m. zd. sprzeczne z naturą moratoryum, z której wynika, że egzekucyę należałoby wstrzymać zwłaszcza że także wedle dawnej ustawy sądowej dobrowolna lub ustawowa prolongata (moratoryum) powodowała wstrzymanie egzekucyi (Canst II. 513), a zresztą także sędziowskie moratoryum egzekucyę wstrzymuje (§ 19). Zaniechanie załatwienia spraw latami (do końca 1916 przez 2½ roku) sprzeciwia się nie tylko instrukcyi, lecz może narazić strony na straty. Wniosek o przymusowe ustanowienie prawa zastawu który wpłynął przed moratoryum ale do 1. sierpnia 1914 nie został załatwiony zamyka wskutek plumbatury w tabuli możność wszelkiej dyspozycyi hipotecznej przez dłużnika, choćby miał widoki że wniosek egzekucyjny będzie w toku instancyi oddalony. Dozwolone są czynności które nie są dalszem prowadzeniem egzekucyi lecz tylko uregulowaniem lub uzupełnieniem przeprowadzonych już czynności, np. zmiana przechowawcy, przyznanie kosztów i t. p. Podlegające moratoryum pretensye nie mogą być podstawą do otworzenia konkursu, ale zawisłe już przed moratoryum

postępowanie konkursowe toczy się dalej (Zalman str. 95). Można dozwolić tymczasowych zarządzeń rozumie się pod warunkami przepisanymi w ord. egz. uwzględniając obecne anormalne stosunki na korzyść dłużników. Należy rozdzielić ściągnięte już kwoty a także przeprowadzić rozdział ceny kupna o ile nie jest zawisły od złożenia ceny przez nabywcę. Zajętych pretensyi niewolno przekazać ale prawo zastawu na nich nabyte pozostaje w mocy, natomiast pretensye już przekazane można ściągnąć naturalnie o ile trzeciemu dłużnikowi nie przysługuje moratoryum (np. państwu nie przysługuje moratoryum co do pensyi urzędniczych, dlatego kondykta mogą być realizowane). Ustawa nie mówi od której chwili należy uważać że postępowanie jest w toku t. j. zawisło (anhängig). W odróżnieniu od zawiśnięcia sporu (Streitanhängigkeit) postępowanie tak sporne jak niesporne zawisa w sądzie z chwilą wejścia odnośnego podania do bióra wpływu lub do protokołu sądowego (O. N. Tr. z 17. stycznia 1912 Zbiór Nr. 5748). Kiedy rozpoczyna się wykonanie egzekucyi (Vollzug) postanawia § 33 o. e. — Ponieważ pierwsze rozp. morat. z 31. lipca 1914 i następne z 13. sierpnia 1914 wydane były w czasie gdy niektóre sądy z powodu wojny od ruchu pocztowego były odcięte i wskutek tego rozporządzenie z 13. sierpnia 1914 nie było im znane, postanawia § 14 dla zapobieżenia zamętowi jakiby powstał z powodu anulowania czynności egzekucyjnych wykonanych w czasie gdy to rozporządzenie nie było sądowi znanem, że takie czynności egzekucyjne pozostają w mocy. „Znanem sądowi egzekucyjnemu" oznacza wiadomość sędziego egzekucyjnego nabytą w sposób wiarygodny.

Sędzia egzekucyjny ma wykonać egzekucyę nie badając dopuszczalności dozwolenia ale musi badać dopuszczalność wykonania choćby przezto pośrednio miał się wdać w ocenę uchwały dozwalającej egzekucyi, np. odmówi wykonania egzekucyi jeśli się okaże że dłużnik jest powołany do służby wojskowej. Ale nie może odmówić wykonania dlatego że sąd proce-

sowy dozwolił w czasie moratoryum egzekucyi celem ściągnięcia pretensyi podlegającej moratoryum. W tym razie przysługuje dłużnikowi tylko prawo rekursu przeciw dozwalającej uchwale.

Sędziowskie moratoryum [33]).

§ 15.

(1) *Osobom wymienionym w § 1 ustęp 1 może sąd, do którego się zwrócono, według następujących postanowień (§§ 16 do 19) dozwolić moratoryum co do zobowiązań wszelkiego rodzaju, a również orzec, że rygory prawne umówione na wypadek niewypełnienia w należytym czasie z wyjątkiem obowiązku zapłaty odsetek zwłoki (§ 9 ustęp 1) nie mają miejsca lub że się je uchyla.*

(2) *Sąd może również orzec, że skutki prawne nienastąpienia warunku pomija się lub uchyla, jeśli spełnienie się warunku stało się niemożliwe wskutek wydarzeń wojennych. W razie potrzeby należy dla wypełnienia warunku naznaczyć nowy termin.*

[33]) Obok ustawowego jest sędziowskie drugim rodzajem moratoryum. W obu wypadkach uprawnienie dłużnika jest jednakie t. zn. jest materyalnem prawem czasowego odmówienia zapłaty (zob. uwaga 1). Sędziowskiemu moratoryum podlegają pretensye wszystkich rodzajów, oczywiście tylko prywatno-prawne, bez względu na to, czy powstały przed lub po 1. sierpnia 1914, czy są pieniężne lub nie i z jakiego tytułu się należą. Sędzia może dozwolić zwłoki nawet kilkakrotnie, jednak nie dalej niż po dzień 31. grudnia 1916. Za czas udzielonego przez sąd moratoryum należą się m. zd. ustawowe lub wyższe umowne odsetki wedle analogii § 9, gdyż ratio legis jest tasama co przy moratoryum ustawowem. Zapłata odsetek zwłoki umówionych jako rygor na wypadek niedopełnienia wczas może być żądaną także w czasie udzielonego moratoryum (anal. § 11). Ze stylizacyi § 15 mogłoby wynikać, że cytowane tam §§ 16 do 19 odnoszą się tylko do wypadków w § 15 ust.

1. wymienionych, nie zaś do wypadków wymienionych w ustępie 2. który stanowi niejako dla siebie odrębną całość. Wątpliwość ta jednak nie istnieje, co wynika z analogicznego przepisu § 6 równocześnie wydanego ces. rozp. z 22. grudnia 1915 Nr. 384 dla całej Austryi, wedle którego sędzia może warunki pominąć, lub uchylić pod tymi samymi założeniami co dozwolenie zwłoki i uchylenie rygorów, a niema powodu dlaczegoby w tym względzie przepisy sędziowskiego moratoryum dla Galicyi miały być odmienne niż dla innych krajów. Różnica między wymogami ustępu 1. i ustępu 2. jest ta tylko, że wedle ustępu 2. zajście warunku musi się stać niemożliwem wskutek wydarzeń wojennych, zaś w ustępie 1. tego wymogu niema. Praktycznym wypadkiem niezapadnięcia, lub zniesienia rygorów jest np. spór o rozwiązanie umowy najmu z powodu niezapłacenia dwóch rat czynszowych (§ 1118 u. c.). Ponieważ § 15 mówi tylko o umowach, a nie o ustawowych rygorach, nie może sędzia zastosować tu przepisu o rygorach ustawowych, może jednak udzielić dłużnikowi zwłoki (Stundung gewähren § 15) w oddaniu przedmiotu najmu, gdyż zwłoki można udzielić dla pretensyi wszelkiego rodzaju. Objaśnia sędziowskie moratoryum reskrypt minist. sprawiedl. z 13. października 1914 N. 76 Dz. rozp. min.: Den Gerichten ist damit eine volkswirtschaftlich bedeutungsvolle und verantwortungsreiche Aufgabe zugedacht. Die allgemeine Anordnung über die Ausnahmen von der Stundung kann nur dem Regelfalle gerecht werden, deshalb bedarf es einer ausgleichenden Stelle, die die Würdigung der Bedürfnisse des einzelnen Falles sichert. Dem Zwecke der richterlichen Stundung entsprechend, darf die Vorschrift nicht als eine eng auszulegende Ausnahme einer durchgreifenden Regel behandelt werden, da sie bestimmt ist, dort Stundung zu ermöglichen, wo sie nach der Lage des einzelnen Falles durch die wirtschaftlichen Verhältnisse begründet ist. Wer nach seinen wirtschaftlichen Verhältnissen in der Lage ist, seinen Verpflichtungen in dem nunmehr vom Gesetze festgesetzten

Ausmasse zu genügen, dem soll die Stundung nicht zu gute kommen. Dagegen muss es vermieden werden, dass durch die Einschränkung der Stundung der Zusamenbruch wirtschafticher Existenzen herbeigeführt wird. Der Richter soll die angesprochene Leistung mit der wirtschaftlichen Kraft des Schuldners in Einklang bringen und damit dessen wirtschaftliche Tätigkeit im Interesse der Gesamtheit aufrechterhalten. Der Richter wird daher in jedem einzelnen Falle mit besonderer Sorgfalt zu prüfen haben, ob die für die richterliche Stundung massgebenden Voraussetzungengegeben sind. Seine Entscheidung ist umso schwerwiegender als sie endgiltig ist. Jede Engherzigkeit muss vermieden werden. Dem freien Ermessen ist nur bei der Würdigung der tatsächlichen Voraussetzungen ein Spielraum gegeben. Findet der Richter, dass der Schuldner die Zahlung tatsächlich nicht leisten kann und dass bei Gewährung einer weiteren Stundung der Gläubiger keinen unverhältnissmässigen Nachteil erleidet, dann besteht ein gesetzlicher Anspruch des Schuldners auf Stundung, die der Richter innerhalb der gesetzlichen Schranken nach dem erforderlichen Ausmasse zu bemessen hat. Die Richter desselben Gerichtes werden sich bemühen müssen, möglichst einheitlich vorzugehen, damit nicht der Zufall, der bei der Geschäftsverteilung mitspielt, einen Einfluss auf die Beurteilung der einzelnen Fälle erlangt. Wenn der Verkehr damit zu rechnen hat, dass einem durch die Sachlage gerechtfertigten Begehren um richterliche Stundung auch tatsächlich immer Folge gegeben wird, so kann erwartet werden, dass der Gläubiger, an den ein Begehren um Stundung aussergerichtlich gestellt wird die Stundung selbst zugestehen und schon im Interesse der Aufrechterhaltung der weiteren geschäftlichen Beziehungen dem Schuldner die Kosten des gerichtlichen Verfahrens ersparen wird. Die aussergerichtliche Beilegung der Sache wird dann Zeugniss ablegen von dem durch Verständniss für die Interessen der Allgemeinheit getragenen Willen

jedes einzelnen, zum Wohle des Ganzen nötigenfalls auch selbst ein Opfer zu bringen.

Granicę stanowi niestosunkowość szkody dla wierzyciela, np. jeśli on ma ze swej strony wypełnić zobowiązania, choćby dla kupieckiej reputacyi nie żądał dla siebie moratoryum, także gdy dłużna suma potrzebną mu jest na utrzymanie siebie i rodziny, gdy mu grozi utrata całej pretensyi i t. p. nie zaś wtedy, gdy mu grozi utrata n. p. tylko procentów, lub inna mniejsza szkoda. Gdyby argumenty przemawiające za wierzycielem i dłużnikiem były równie silne, rozstrzygnąć należy na korzyść dłużnika, gdyż interes wierzyciela uwzględnia się dopiero przy niestosunkowej dla niego szkodzie (Zalman 231). Pod względem postępowania ustawa odróżnia 3 wypadki wedle tego czy moratoryum udziela A) sąd procesowy (§§ 16, 18), B) sąd miejsca zamieszkania wierzyciela względnie sąd, który wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczem (§§ 17, 18) i C) sąd egzekucyjny (§ 19).

§ 16.

(1) *Sąd procesowy*[34]*) może na wniosek pozwanego jeżeli tegoż położenie ekonomiczne to usprawiedliwia, a wierzyciel nie dozna przez to niestosunkowej szkody, oznaczyć w wyroku co do roszczeń, które wyjęte są od ustawowego moratoryum, dłuższy niż ustawowy termin świadczenia.*

(2) *Terminu tego można udzielić dla całej pretensyi lub części, ale nie poza 31. grudnia 1916. Sędziowskie moratoryum udzielone do 31. grudnia 1915 włącznie lub wedle § 16 rozporządzenia z dnia 17. września 1915 N. 273 D. p. p. aż do tego dnia przedłużone, uważa się za przedłużone do 31. marca 1916 włącznie. Sąd może na wniosek po przesłuchaniu przeciwnika (§ 56 o. e.) zezwolić na dalsze przedłużenie najdalej do 31. grudnia 1916 włącznie lub ustawowe przedłużenie skrócić.*

(3) *Pozwany ma uprawdopodobnić faktyczne twierdzenia, na których opiera swój wniosek.*

(4) *Sąd może oznaczenie terminu uczynić zawisłem od dania zabezpieczenia.*

(5) *Przeciw zezwoleniu sędziowskiego moratoryum, dalej przeciw odmówieniu go przez sąd drugiej instancyi, niema środka prawnego.*

(6) *Postanowienia te nie mają zastosowania do roszczeń z weksli lub czeków.*

[34]) *Wypadek A).* Postępowanie unormowane w § 16 odnosi się przedewszystkiem do wypadków przed sądem procesowym (na co wskazują słowa: „sąd procesowy“, „pozwany“ i „ustawowy termin świadczenia“ (§ 409 p. c.). Jeśli wierzyciel na zwłokę się nie zgadza, albo dłużnik zaprzecza pretensyę, ale na wypadek przegrania prosi o sędziowskie moratoryum, sędzia, jeśli je dozwoli, oznaczy bez osobnej uchwały w wyroku termin świadczenia przez siebie prolongowany, w który się wlicza ustawowy (np. 14-dniowy) termin świadczenia. Może ustanowić także termina ratalne, np. dla procentów i kosztów do dni 14, dla kapitału raty miesięczne, lub tygodniowe. Jeśli wnioskowi odmówi, oznaczy w wyroku zwykły termin świadczenia, a w powodach uzasadni odmowę. Pozwany ma uprawdopodobnić faktyczne podstawy swego wniosku, co zwykle będzie przedłożeniem ksiąg i korespodencyi. — Dalej należą tu wypadki, w których sędzia już poprzednio dozwolił moratoryum do 31. grudnia 1915, albo gdzie nastąpiło wedle § 16 poprzedniego rozporz. z 17. września 1915 Nr. 273 Dz. p. p. automatyczne przedłużenie po ten dzień. Dla zrozumienia tego przepisu należy wziąść na uwagę przepisy poprzednich rozporządzeń o sędziowskiem moratoryum. Wedle pierwszego rozporządzenia dla Galicyi i Bukowiny z 13. października 1914 Nr. 279 Dz. p. p. mógł sąd procesowy udzielić moratoryum w wyroku (§ 13), zaś sąd powiatowy miejsca zamieszkania wierzyciela mógł udzielić moratoryum poza sporem, jeśli dłużnik o nie prosił uznając pretensyę, w którym to razie zapadał wyrok z uznania, albo sędzia oznaczał uchwałą termin świadczenia jeśli strony się ugodziły ale oznaczenie ter-

minu pozostawiły sądowi (§ 14). Wedle § 16 nastp. rozp. z 25. listopada 1914 Nr. 322 Dz. p. p. udzielone możliwie najdalej na podstawie poprzednich przepisów (t. j. wspomnianych §§ 13 i 14) moratoryum przedłużyło się automatycznie do 31. stycznia 1915, ale sędzia mógł na wniosek wierzyciela skrócić to przedłużenie uchwałą. Następne rozporządzenie z 25. stycznia 1915 Nr. 19 Dz. p. p. postanowiło w § 16, z powołaniem się na § 16 poprzedniego rozporządzenia, automatyczne przedłużenie po 31. marca 1915 również z możliwością skrócenia i odtąd każde dalsze rozporządzenie moratoryjne (z 26. marca 1915 Nr. 77 Dz. p. p., z 25. maja 1915 Nr. 139 Dz. p. p. i z 17. września 1915 Nr. 273 Dz. p. p.) zawierało w § 16 z powołaniem się na poprzednie rozporządzenie odpowiedne automatyczne przedłużenie z możnością skrócenia go sądową uchwałą. Dopiero w obecnem rozporządzeniu ze względu na krótki przeciąg udzielonego w niem automatycznego przedłużenia po 31. marca 1916 dodano możność dalszego przedłużenia go przez sędziego do 31. grudnia 1916. Z tego stanu rzeczy wynika, że dalsze przedłużenie poza 31. marca 1916 na podstawie § 16 obecnego rozporządzenia przez sąd procesowy uchwałą odnosi się tak do wypadków gdzie poprzednio sąd procesowy lub powiatowy poza procesem udzielił moratoryum do 31. grudnia 1915 r. (nie krótsze!) a które ipso jure przedłużyło się do 31. marca 1916, jak i do wypadków gdzie wedle § 16 poprzed. rozp. z 17. września 1915 moratoryum przedłużyło się do 31. grudnia 1915 zaś obecnie do 31. marca 1916. Skrócenie może się odnosić tylko ustawowego automatycznego (nie sędziowskiego!) przedłużenia.

Co do kosztów nie zawiera przepis § 16 żadnych postanowień. Dlatego należy m. zd. w razie gdy chodzi o dalsze przedłużenie zastosować analogicznie przepis § 17 gdyż niema powodu inaczej traktować wniosek o dalsze przedłużenie niż o pierwsze udzielenie sędziowskiego moratoryum, — zaś w razie gdy chodzi o skrócenie automatycznego przedłużenia zasto-

sować analogicznie przepis § 20, gdyż niema powodu inaczej traktować wniosek o skrócenie ustawowego (automatycznego) przedłużenia niż o zniesienie ustawowego moratoryum. Ale koszta środków prawnych należy oceniać wedle § 50 49 i 40 p. c. Jeżeliby wnioskowi odmówiono, wnioskodawca może później postawić nowy wniosek, gdyż prawomocność nie odnosi się do późniejszych zmian faktycznych stosunków, w ekonomicznem położeniu dłużnika. Przesłuchanie przeciwnika ma się odbyć wedle § 56 o. e., zatem w sposób przepisany w § 55 o. e. Ewentualne zabezpieczenie może być dane przez zastaw ręczny, hipotekę, porękę i tp. Przeciw dozwoleniu sędziowskiego morat. nie ma środka prawnego, rozumie się tylko wtedy, jeśli sędzia nie przekroczy granic ustawy moratoryjnej, np. nie udzieli zwłoki w sprawie z pod moratoryum wyłączonej (np. wekslowej) lub nie przekroczy terminu 31. grudnia 1916.

§ 17.[35])

(1) *Dłużnik może w Sądzie powiatowym, w okręgu którego wierzyciel ma miejsce zamieszkania, za uznaniem pretensyi wierzyciela wystąpić z wnioskiem wyznaczenia terminu zapłaty dla pretensyi wyjętej z pod ustawowego moratoryum. Taki wniosek może dłużnik postawić i wtedy, gdy jego zobowiązanie jest ustalone w akcie notaryalnym nadającym się do egzekucyi. Jeżeli przeciw dłużnikowi wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczem, to może on w przeciągu terminu do wniesienia sprzeciwu wystąpić w sądzie, który wydał nakaz zapłaty, za uznaniem pretensyi wierzyciela z wnioskiem o oznaczenie terminu zapłaty.*

(2) *Sąd ma przed rozstrzygnięciem tego wniosku wysłuchać wierzyciela (§ 56 o. e.), a następnie orzec uchwałą. Uchwała dozwalająca terminu zapłaty ma orzec o obowiązku dłużnika do zapłacenia uznanej pretensyi. Jeżeli przeciw dłużnikowi wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczem, to sędzia ma, zmieniając termin oznaczony w nakazie, ustanowić uchwałą nowy czasokres do zapłaty.*

(3) *Koszta przesłuchania ma dłużnik zwrócić wierzycielowi, chyba że wierzyciel odrzucił postawione przez dłużnika pozasądownie i oczywiście uzasadnione żądanie o odroczenie zapłaty.*

(4) *Postanowienia § 16 mają odpowiednie zastosowanie.*

[35]) *Wypadek B).* W § 17 objęte są wypadki: a) przed skargą, b) wykonalnego aktu notaryalnego, c) nieprawomocnego nakazu w postępowaniu upominawczem. Dłużnik musi pretensyę uznać. Co do postępowania wedle § 56 o. e. zob. uwagi do § 16. Koszta bez względu na to, czy dozwolono zwłoki, lub nie, ma dłużnik wierzycielowi zwrócić, chyba że wierzyciel odrzucił oczywiście, tj. ponad wszelką wątpliwość uzasadnione, pozasądowe żądanie dłużnika. Obowiązek zapłaty kosztów, jako iuris publici nie podlega moratoryum. Na wierzyciela nie można m. zd. nałożyć obowiązku zapłaty kosztów dłużnikowi. Co do kosztów środków praw. zob. uwagi do § 16.

§ 18.[36])

(1) *Jeżeli drogą sędziowskiego moratoryum zezwolono na płacenie czynszów najmu lub dzierżawy w ratach, to rygory prawne umówione na wypadek niedopełnienia w należytym czasie, będą stosowane tylko w razie nieuiszczeenia na czas tych rat.*

(2) *Jeżeli niezapłaci się takiej raty w czasie należytym, może wynajmujący wypowiedzieć najem najmującemu z mocą obowiązującą na najbliższy termin wypowiedzenia.*

[36]) Jeżeli dozwolono sędziowskie moratoryum dla czynszów najmu i dzierżawy zapomocą spłaty ratami, rygory postanowione umową (nie ustawą!) na wypadek niepunktualnego dopełnienia (np. rygor rozwiązania najmu) następują tylko w razie niezapłacenia choćby jednej takiej raty, a nie w innych wypadkach (np. nie w razie gdyby dłużnik nie płacił wbre v kontraktowi czynszu później zapadłego). Prócz tego może dający w najem lub dzierżawę wypowiedzieć

kontrakt w najbliższym terminie bez względu na prawa dłużnika, nawet wtedy gdyby kontrakt był na dłuższy czas zawarty i termin wypowiedzenia już przeszedł. Np. gdyby sędzia dozwolił najemcy zapłacić czynsz za maj w dniu 1. września 1916, a on tego obowiązku nie dopełnił, może mu wierzyciel wymówić na najbliższy termin wypowiedzenia t. j. na październik bez względu na to, że np. wypowiedzenie miało być 6 tygodniowe.

§ 19.

(1) *Sąd egzekucyjny*[37]*) może na wniosek zobowiązanego pod warunkami wymienionymi w § 16 ustęp 1, wstrzymać najdalej do 31. grudnia 1916 egzekucyę na rzecz roszczenia wyjętego z pod ustawowego moratoryum, tudzież zarządzić uchylenie już dokonanych aktów egzekucyjnych nawet bez przewidzianego w § 43 ustęp 2 o. e. zabezpieczenia. Takie wstrzymanie jest niedopuszczalne, jeśli sąd procesowy udzielił już termin zapłaty wedle § 16 lub 17.*

(2) *Do zezwolenia wstrzymania mają odpowiednie zastosowanie postanowienia § 16 ustęp 3 do 5.*

(3) *Egzekucyę wstrzymaną wedle poprzednich rozporządzeń moratoryjnych można pod tymi samymi warunkami na wniosek zobowiązanego wstrzymać nadal najdłużej do 31. grudnia 1916, jeśli termin wstrzymania nie upłynął już przed 31. grudnia 1915.*

(4) *Wierzyciel popierający niema prawa do zwrotu kosztów urosłych z powodu wstrzymanej egzekucyi gdy odmówił pozasądowemu i oczywiście uzasadnionemu żądaniu dłużnika o odroczenie zapłaty.*

[37]) *Wypadek C).* Wymogiem jest prawomocny tytuł egzekucyjny. Jeśli chodzi o dalsze przedłużenie sędziowskiego moratoryum albo o skrócenie ustawowego przedłużenia (automatycznego), przychodzi do zastosowania przepis § 16. Spornem jest czy dłużnik może żądać wstrzymania egzekucyi nim wierzyciel postawił wniosek egzekucyjny (Orz. N. Tr. z 6. marca 1912 Zbiór Nr. 5815, inaczej O. N. Tr. z 30. lipca 1907 N. 3863).

Uchylenie ustawowego moratoryum orzeczeniem sędziowskiem[38]).

a) Postępowanie.

§ 20.

(1) *Wierzyciel może w Sądzie powiatowym, w okręgu którego dłużnik ma miejsce zamieszkania (siedzibę), postawić wniosek, żeby dla jego pretensyi uchylono ustawowe moratoryum. Takiego wniosku nie można czynić w Sądach leżących w okręgach trybunałów w Krakowie, Wadowicach i Nowym Sączu przed 1. lutego 1916, a w innych Sądach Galicyi, albo na Bukowinie, przed 1. maja 1916.*

(2) *Na skutek tego wniosku należy wezwać dłużnika do ustnej rozprawy (§ 56 o. e.). Wezwanie należy mu doręczyć wedle przepisów o doręczaniu skarg,*

(3) *Przed rozstrzygnięciem ma sędzia w razie potrzeby przesłuchać dla informacyi osoby, które są obznajomione z położeniem gospodarczem dłużnika.*

(4) *Przeciw odrzuceniu tego wniosku niema środków prawnych.*

(5) *Wierzycielowi nie przysługuje prawo żądania zwrotu kosztów tego postępowania, chociażby wniosek jego został przychylnie załatwiony. Wierzyciel ma zwrócić dłużnikowi koszta tego postępowania, jeżeli jego wniosek był oczywiście nieuzasadniony, albo jeżeli przed tym wnioskiem nie wezwał dłużnika do zapłaty, a dłużnik natychmiast oświadczył przed Sądem gotowość zapłaty kwot, co do których orzeczono uchylenie ustawowego moratoryum.*

b) Warunki i rozciągłość uchylenia ustawowego moratoryum.

§ 21.

(1) *Do wniosku należy przychylić się uchwałą, jeśli wierzyciel uprawdopodobni, że gospodarcze położenie dłużnika nie usprawiedliwia lub niezupełnie usprawiedliwia ustawowe moratoryum. Należy mieć przytem*

w szczególności wzgląd na dalsze prowadzenie gospodarstwa dłużnika i na to, o ile dłużnik bez szkody dla swego gospodarstwa może uzyskać potrzebne do zapłaty środki.

(2) *W uchwale sądowej należy orzec, dla jakiej kwoty wierzytelności i z którym dniem uchyla się ustawowe moratoryum. Niemożna przytem ustanawiać dni wcześniejszych, niż poniżej oznaczone, a jeśli wierzytelność przewyższa 30 K, ustanawiać wyższych, niż oznaczone poniżej kwoty częściowe wraz z przypadającemi od nich odsetkami.*

	W okręgach trybunałów sądowych Kraków, Wadowice i Nowy Sącz	*W innych częściach Galicyi i na Bukowinie*
31. marca 1916	*10%*	—
30. czerwca 1916	*15%*	*10%*
30. września 1916	*15%*	*10%*
31. grudnia 1916	*20%*	*10%*

c) Sądowe dochodzenie wierzytelności nie podlegających już moratoryum.

§ 22.

(1) *Po prawomocności uchwały uchylającej ustawowe moratoryum może wierzyciel dochodzić sądownie swej wierzytelności przedkładając tę uchwałę.*

(2) *Skargą o zapłacenie tej kwoty, dla której uchylono ustawowe moratoryum, można także żądać zapłacenia pozostałej części pretensyi. Dopuszczalne jest zasądzenie na świadczenie, co do którego w czasie wydania wyroku przysługuje jeszcze dłużnikowi ustawowe moratoryum; jednakowoż termin świadczenia wraz z kosztemi procesowymi należy oznaczyć zgodnie z uchwałą*

uchylającą ustawowe moratoryum, zaś dla kwot nieobjętych tą uchwałą tak, żeby się zaczynał od ostatniego dnia ustawowego moratoryum.

(3) *Na rzecz pretensyi wykonalnej, dla której uchylono ustawowe moratoryum, można prowadzić egzekucyę.*

(4) *Jeżeli Sąd uchylił dla pewnej pretensyi moratoryum ustawowe, to sędziowskie moratoryum (§§ 16 do 19) nie jest dopuszczalne co do niej.*

[38]) Rozporz. Minist. Sprawiedl. z 14. stycznia 1916 Nr. 5 Dz. rozp. min. opiewa: Nach § 20 der Verordnung des Gesamtministeriums vom 22. Dezember 1915, RGBl. Nr. 385, über die Stundung privatrechtrechtlicher Geldforderungen gegen Schuldner in Galizien und in der Bukowina kann der Gläubiger unter bestimmten Voraussetzungen bei dem Bezirksgerichte, in dessen Sprengel der Schuldner seinen Wohnsitz (Sitz) hat, beantragen, daß für seine Forderung die gesetzliche Stundung teilweise aufgehoben werde. Der Richter hat auf einen solchen Antrag den Schuldner zu einer mündlichen Verhandlung zu laden und vor der Entscheidung erforderlichenfalls Auskunftspersonen, die über die wirtschaftliche Lage des Schuldners unterrichtet sind, einzuvernehmen. Dem Antrage ist gemäß § 21 der Verordnung stattzugeben, wenn der Gläubiger glaubhaft macht, daß die wirtschaftliche Lage des Schuldners die gesetzliche Stundung nicht oder nicht im vollen Umfange rechtfertigt. Hiebei ist insbesondere auf die Fortführung des Wirtschaftsbetriebes des Schuldners und darauf Bedacht zu nehmen, inwiefern der Schuldner ohne Beeinträchtigung seiner Wirtschaft die zur Zahlung erforderlichen Mittel beschaffen kann.

Die richtige Handhabung dieser Vorschrift setzt umsichtige und sorgfältige Würdigung der wirtschaftlichen Lage des Schuldners voraus und erfordert die Beachtung der Wirtschaftsverhältnisse jener Kreise, die für den Schuldner in Betracht kommen. Wer

ohne Gefährdung seiner Wirtschaft innerhalb der in der Verordnung bezeichneten Grenzen seine Schulden zahlen kann, dem soll weiterhin die gesetzliche Stundung nicht zugute kommen, anderseits muß aber vermieden werden, daß die Aufhebung der gesetzlichen Stundung den wirtschaftlichen Zusammenbruch des Schuldners nach sich zieht. Um solche für die Allgemeinheit schädliche Erscheinungen hintanzuhalten, hat die Verordnung von einem allgemeinen Abbau der Stundung, für den die Voraussetzungen noch nicht als gegeben erachtet wurden, abgesehen und einen Weg gewiesen, auf dem es möglich ist, den Verhältnissen jedes einzelnen Rechnung zu tragen und dem öffentlichen Interesse an der allmählichen Wiederherstellung geordneter Schuldverhältnisse zu entsprechen. Der Richter wird sich gegenwährtig halten, daß die ungeschmälerte Fortführung des Wirtschaftsbetriebes des Schuldners und die Erhaltung der dazu erforderlichen Mittel n cht allein im Interesse des einzelnen, sondern im Interesse der Gesamtheit liegt.

Besondere Rücksicht wird auf die landwirtschaftlichen Betriebe genommen werden müssen, die durch den Krieg geschädigt worden und in größerem oder geringerem Umfange in Stillstand geraten sind. Es ist bekannt, daß insbesondere die großen und mittleren Gutsbesitze, dann aber auch die in der Kampflinie gelegenen kleineren Besitzungen in Galizien und in der Bukowina durch die kriegerischen Ereignisse sehr gelitten haben und zum Teile ihre gesamten Betriebsmittel, namentlich Pferde, Zugochsen, Maschinen, Acker-, Tenn- und Stallgeräte, sowie die Anbau- und Futtermittel verloren haben. Um die für die Gesamtheit außerordentlich wichtige Wiederherstellung dieser Betriebe in die Wege zu leiten, war es nötig von Staats wegen landwirtschaftliches Inventar aller Art nach Galizien und nach der Bukowina zu schaffen und dort an die Landwirte abzugeben, da der Bedarf in anderer Weise nicht gedeckt werden konnte. Es versteht sich von selbst, daß auf

diese Verhältnisse besonders Bedacht zu nehmen ist und dem Schuldner durch die Auferlegung der Zahlungspflicht nicht das notwendige Inventar oder die Mittel für dessen Beschaffung und die Wiederherstellung des Wirtschaftsbetriebes entzogen werden dürfen.

Bei der Entscheidung über Antrage auf Aufhebung der gesetzlichen Stundung wird ferner im Auge zu behalten sein, im welchem Maße und zu welcher Zeit ein Schuldner, dem gegenüber die volle Aufrechthaltung der gesetzlichen Stundung nicht mehr am Platze scheint, zur Leistung von Zahlungen fähig ist. Der Besitz von Vermögen verbürgt nicht schlechthin die Möglichkeit der Zahlung, wenn die Zahlungsmittel wegen der Schwierigkeit, entbehrliche Vermögenstücke zu verwerten oder durch Kredit Bargeld zu beschaffen, ohne Gefährdung der ganzen Wirtschaft nicht bereitgestellt werden können. Die im § 21 der Stundungsverordnung angeführten Teilbeträge sind Höchstbeträge, die für die einzelnen aus diesem Paragraphen sich ergebenden Zeitabschnitte nicht überschritten werden dürfen, hinter denen aber der vom Richter zahlbar gestellte Betrag zurückbleiben kann. Ebenso kommt den im § 21 bezeichneten Tagen nur die Bedeutung zu, daß die Zahlungspflicht nicht für einen früheren Tag bestimmt werden kann. Der Richter ist aber dadurch der Aufgabe nicht überhoben, im einzelnen Falle zu prüfen, wann der Schuldner über flüssige, nicht für andere Zwecke gebundene Mittel verfügt, wie dies beispielsweise bei Landwirten in der Regel nicht vor der Verwertung der Ernte der Fall sein wird.

Można żądać zniesienia tylko ustawowego nie sędziowskiego moratoryum i to dla indywidualnie oznaczonej pretensyi. Wniosek należy postawić przed sądem powiat. miejsca zamieszkania dłużnika, a więc nie np. umownym ani też w postępowaniu spornem toczącym się wedle § 13 mor. Niejawienie się stron pociąga za sobą skutki § 56 o. e., zresztą mają zastoso-

wanie przepisy proc. cyw. (§ 29 mor.). Informatorzy mają obowiązek udzielenia sądowi żądanej informacyi o ile nie są od niej w specyalnym wypadku przez ustawę zwolnieni (Orz. N. Tr. z 3. kwietnia 1906 Zbiór Nr. 3371), mogą być m. zd. wezwani do sądu pod rygorami § 87 ust. org. gdyż niechodzi tu o sprawę procesową. Koszta nie należą się z reguły ani wierzycielowi ani dłużnikowi, wyjątkowo ma koszta ponieść wierzyciel (w wypadku § 20 ust. 5.), Odmówienie wnioskowi nie wyklucza późniejszego nowego wniosku z powodu zmienionych stosunków (zob. uw. 34.). W § 21 chodzi o ekonomiczną możność zapłacenia, a więc o to czy dłużnik przez zapłatę nie nadwyręży swego gospodarstwa to jest stosunku z jednej strony dochodów, z drugiej strony zależnych od nich rozchodów. Natomiast nie wystarcza sam fakt, że dłużnik posiada fundusz na spłacenie pretensyi. Jeżeli pretensya nie przekracza 30 K. ograniczenie co do procentowej wysokości spłat nie obowiązuje, więc ustawowe moratoryum może być zniesione w całości, n. p. sędzia orzeknie że połowa ma być zapłaconą 30. czerwca a druga połowa 30. września 1916. Po prawomocności uchwały dozwalającej zniesienia moratoryum może wierzyciel zaskarżyć zwolnioną od moratoryum część pretensyi (właściwość sądu zob. § 55 n. j.) albo też całą pretensyę. Co do weksli zob. § 27. W wyroku musi sąd termin zapłaty tej części pretensyi co do której moratoryum nie zostało zniesione tak oznaczyć żeby się zaczynał od ostatniego dnia ustawowego moratoryum. Wyrok ten będzie np. we Lwowie opiewać co do pretensyi 300 K. następująco:

Zapłata przyznanego wyrokiem świadczenia ma nastąpić pod rygorem egzekucyi

a) co do kwoty 30 K. (tj. 10%) z odsetkami od tej kwoty od dnia ich należności, w dniu 30. czerwca 1916.

b) co do kwoty 30 K. (tj. 10%) z odsetkami od tej kwoty od dnia ich należności, w dniu 30 września 1916.

c) co do kwoty 30 K. (tj. 10%) z odsetkami od tej kwoty od dnia ich należności, w dniu 31. grudnia 1916.

d) co do reszty 210 K. (tj. 70%) z odsetkami od tej kwoty od dnia ich należności i kosztami sporu w przeciągu dni — przy uwzględnieniu terminu odraczającego ustanowionego rozporządzeniem moratoryjnem z dnia — Jeżeli dług miał być spłacony ratami sędzia może orzec zniesienie moratoryum co do sumy wszystkich zaległych rat lub jej części, a wtedy w wyroku należy przyznać odsetki od dnia zapadłości każdej raty z osobna. Zniesienie moratoryum można orzec także tylko co do zaległych odsetek od kapitału, które mogą być samodzielnie dochodzone.

d) Weksle i czeki.

§ 23.

(1) *Postanowienia §§ 20 i 21 mają do weksli*[39]*) odpowiednie zastosowanie z tą zmianą, że odnośnie do weksli z wyższą sumą wekslową, kwota dla której uchyla się ustawowe moratoryum, musi wynosić co najmniej po 50 K. O treści uchwały znoszącej dla pewnego weksla ustawowe moratoryum winien wierzyciel uwiadomić zwrotnie-zobowiazanych, o ile ich adres jest znany.*

(2) *Zniesienie ustawowego moratoryum wywiera skutek tylko wobec tego dłużnika, co do którego zostało orzeczone.*

[39] Posiadacz weksla musi uzyskać zniesienie moratoryum przeciw każdemu regresatowi z osobna, oczywiście tylko przeciw mieszkającym w Galicyi i Bukowinie. Skoro raz uzyskano zniesienie przeciw pewnemu dłużnikowi nie potrzebuje każdy następny wierzyciel starać się o ponowne zniesienie odnośnie do tego dłużnika. Wynika to zarówno z art. 10. u. w. jak i z natury moratoryum. Wedle art. 10. przechodzą przez indos wszystkie prawa z weksla na indosataryusza, a z prawami tymi połączone są wszystkie korzyści jakie indosant już uzyskał np. ze skargi,

z nakazu zapłaty itp. a więc także z uchwały znoszącej moratoryum i to tembardziej że indosant zawsze pozostaje warunkowym(na wypadek wykupu weksla) wierzycielem wekslowym. Prócz tego wynika z natury moratoryum, że skoro dłużnik je raz utracił nie odzyskuje go przezto że stał się dłużnikiem innej osoby. Regresat który uiścił częściową zapłatę może żądać regresu przeciw swemu poprzednikowi tylko wówczas jeśli wyjedna przeciw niemu zniesienie moratoryum, albo jeżeli ono już przedtem było wyjednane. Uchylenie moratoryum przeciw regresatom zależne jest od poprzedniego uchylenia go przeciw akceptantowi, gdyż inaczej nie mogliby się przeciwko niemu regresować. Dopóki przekazany weksla nie akceptował nie jest dłużnikiem a zatem nie trzeba przeciw niemu uchylenia mor. dla regresu przeciw innym dłużnikom. O wydaniu uchwały płacącemu regresatowi zob. uw. do § 26.

§ 24.

(1) *Skutkiew prawomocnego zniesienia ustawowego moratoryum weksel, który nie zapadł już przed* [40]) *1. sierpnia 1914 staje się płatnym co do kwoty wyłączonej z pod moratoryum za okazaniem. Okazanie nie jest dopuszczalne przed dniem oznaczonym w sądowej nchwale. Razem z wekslem należy okazać sądową uchwałę.*

(2) *Przeciw zwrotnie zobowiązanym z weksli oznaczonego w ustępie 1 rodzaju można postawić wniosek na uchylenie ustawowego moratoryum tylko o ile ustawowe moratoryum zostało prawomocnie zniesione przeciw akceptantowi (wystawcy własnego weksla).*

(3) *W razie zapłaty częściowej należy zaznaczyć na wekslu kiedy, kto i w jakiej wysokości zapłatę uskutecznił. Płacącemu należy wydać pokwitowanie na odpisie weksla.*

[40]) Zniesienie moratoryum przy wekslach wystawionych i zapadłych od dnia 1. sierpnia 1914 po-

cząwszy jakoteż przy wekslach wystawionych przed dniem 1. sierpnia 1914 a zapadłych między 1. sierpnia 1914 a 31. grudnia 1916 unormowane jest w §§ 24, 26, — zaś przy wekslach wystawionych i zapadłych przed 1. sierpnia 1914 w § 25. Przy wekslach pierwszej kategoryi jako zapadłych już w czasie moratoryum termin prezentacyi do zapłaty był bezwarunkowo przesunięty. Po uzyskaniu uchwały znoszącej moratoryum należy taki weksel zaprezentować do zapłaty. Jestto weksel płatny za okazaniem, do którego stosuje się przepis art. 31. u. w. i wedle tego przepisu należy ocenić skutki niedopełnienia formalności nakazanych w § 24 ust. 1. Skarga zastępuje prezentacyę (Staub do art. 31.). W razie niezapłacenia przez akceptanta kwoty z pod moratoryum wyjętej należy założyć protest (§ 26) nawet w razie zwolnienia od protestu. Ustawa dopuszcza jednak surogat protestu zob. § 26.

§ 25.

(1) *Jeśli zwrotnie zobowiązany uskuteczni częściową zapłatę (§§ 21 i 23) na weksel który zapadł przed 1. sierpnia 1914*[41]*) może prócz zaznaczenia stosownie do § 24 ustęp 3 i kwitu żądać wierzytelnego odpisu protestu. Wydanie wierzytelnego odpisu należy zanotować na proteście. Duplikatu lub więcej jak jednego wierzytelnego odpisu protestu dla każdej częściowej zapłaty wydać nie wolno. Podpis austro-węgierskiego Banku na odpisie protestu zastępuje uwierzytelnienie odpisu.*

(2) *Jeżeli zwrotnie zobowiązany dochodzi zwrotu uiszczonej przez siebie częściowej zapłaty przeciw poprzednikom lub akceptantowi to należy przy wekslach, które zapadły przed dniem 1. sierpnia 1914, dołączyć pokwitowanie i uwierzytelniony odpis protestu, gdy jednakże od wniesienia protestu zwolniono, pokwitowanie i uwierzytelniony odpis weksla.*

[41]) W tym przepisie unormowane jest zniesienie moratoryum co do weksli wystawionych i zapadłych

przed 1. sierpnia 1914. Co do prezentacyi tych weksli do zapłaty i założenia protestu daje wyjaśnięnie następujące rozporządzenie ministerstwa:

Es wurden Zweifel darüber geäussert, ob bei Wechseln, die vor dem 1. August 1914 fällig geworden sind, infolge der gewährten Stundung auch die Frist für die Präsentation zur Zahlung und zur Protesterhebung hinausgeschoben wurde, so zwar, dass diese wechselrechtlichen Handlungen nach Ablauf der Stundungsfrist nachgeholt werden können. Es kann nach Anschauung des Justizministeriums nicht zweifelhaft sein, dass sich hinsichtlich der vor dem 1. August 1914 fällig gewordenen Wechsel an der Frist für die Präsentation und die Protesterhebung nichts geändert hat, dass also zum Beispiel ein am 31. Juli 1914 fällig gewordener Wechsel spätestens am 3. August 1914 als dem zweiten Werktage nach dem Zahlungstage zu protestieren war. Diese verschiedene Behandlung der vor und der nach dem 1. August fällig werdenden Wechsel scheint folgender Ewägung zu entsprechen. Wenn bei einem Wechsel vor dem 1. August 1914 schon die Frist für die Präsentation und Protesterhebung abgelaufen war, konnte von einer Hinausschiebung dieser Fristen selbstverständlich keine Rede mehr sein. Bei Wechseln, bei denen diese Friesten nur zum Teil in die Zeit vor dem 1. August fielen, wäre eine Hinausschiebung zwar noch möglich, aber anscheinend wirtschaftlich unzweckmässig gewesen; denn da die Zahlungszeit vorausgesetztermassen noch vor den 1. August fiel, musste der Schuldner für die Bereitstellung der Mittel zur Zahlung, die schon am Verfallstag gefordert werden konnte, rechtzeitig vorsorgen, und es hat sicherlich die Mehrzahl der Schuldner dafür Vorsorge getroffen. Es war daher anzunehmen, dass der Schuldner, wenn die Präsentation in den ersten Tagen des August stattfand, trotz der mittlerweile verfügten Stundung tatsächlich Zahlung leisten wird, während bei einer Hinausschiebung der Präsentationszeit für

die vor dem 1. August 1914 fällig gewordenen Wechsel damit zu rechnen war, dass tatsächlich mehr Wechsel uneingelöst bleiben, als wenn die Zahlung in den ersten Tagen des August gefordert worden wäre.

Po zniesieniu moratoryum nie ma więc obowiązku ponownej prezentacyi weksla akceptantowi, która już poprzednio w dniu zapadłości przed 1. sierpnia 1914 nastąpiła lub nastąpić była powinna. Wskutek tego można żądać w razie wspomnianego poprzedniego prezentowania i założenia protestu, zapłaty wprost od regresata, a jeśli tego w swoim czasie nie uczyniono prawo regresu zgasło. W razie zapłaty należy płacącemu regresatowi wydać wierzytelny odpis założonego w swoim czasie protestu lub w razie zwolnienia od protestu wierzytelny odpis weksla, co mu jest potrzebne do dalszego regresu prreciw swoim poprzednikom. Oryginał protestu względnie weksla potrzebuje posiadacz weksla do żądania w swoim czasie reszty pretensyi. W razie niewydania dokumentów zob. uwaga do § 26.

§ 26.

(1) *Przy wekslach, wystawionych przed*[42]*) 1. sierpnia 1914 a które zapadły lub zapadną między 1. sierpnia 1914 a 31. grudnia 1916, należy nieuiszczenie częściowej zapłaty (§§ 21 i 23) stwierdzić przez protest i to także wówczas, gdy od protestu zwolniono. Poprzedników należy zawiadomić stosownie do artykułów 45 do 47 u. w.*

(2) *Przy wekslach oznaczonych w ustępie 1 można protest z powodu nieuiszczenia częściowej zapłaty zastąpić:*

a) oświadczeniem akceptanta (przekazanego), wystawcy własnego weksla lub domiciliata;

b) oświadczeniem posiadacza weksla, gdy można nań przekazać czek stosownie do § 1 ustawy z dnia 3. kwietnia 1906, Dz. u. p. Nr. 84, wyjąwszy wypadek, że nie da się odszukać lokal przedsiębiorstwa lub

w jego braku mieszkanie osoby, której należało prezentować.

(3) *Oświadczenie wusi być umieszczone na wekslu lub na połączonej z nim karcie (allonge) i podpisane przez oświadczającego. Ma ono zawierać dzień prezentacyi i uwagę, że zapłaty nie uiszczono, lub że osoby, której należało prezentować, nie zastano. Dla utrzymania praw z weksla należy nadto w ciągu terminu, ustanowionego dla podniesienia protestu, uskutecznić uwierzytelnienie odpisu weksla, zaopatrzonego oświadczeniem. Uwierzytelnienie odpisu należy zaznaczyć na wekslu. Nie można uwierzytelniać dla każdej poszczególnej spłaty częściowej więcej niż jednego odpisu weksla. Podpis Banku austryacko-węgierskiego na odpisie weksla zastępuje uwierzytelnienie odpisu.*

(4) *Gdy zwrotnie zobowiązany uiści częśctową zapłatę na weksel, oznaczony w ustępie 1, wówczas może on prócz zaznaczenia według § 24, ustęp 3, i pokwitowania, żądać wydania protestu co do nieuiszczonej częściowej zapłaty, lub, gdy protest zastąpiono jednem z oznaczonych w ustępie 2 oświadczeń, uwierzytelnionego według przepisu ustępu 3 odpisu weksla.*

(5) *Jeżeli zwrotnie zobowiązany dochodzi przeciw poprzednikom lub akceptantowi zwrotu uskutecznionej przez siebie częściowej zapłaty, to należy przedłożyć odnośnie do weksli określonych w ust. 1 pokwitowanie i protest, albo odpis weksla uwierzytelniony wedle przepisu ust. 3.*

[42]) Zob. uwagi do § 24. Ponieważ protest jest niezbędny a wielokrotne założenie tegoż byłoby uciążliwem i spowodowałoby znaczne koszta, przeto ustawa wprowadza w analogii z ustawą czekową surogat protestu zapomocą oświadczenia akceptanta, wystawcy własnego weksla lub domicyliata, jakoteż posiadacza weksla o ile ma t. z. bierną zdolność czekową (zob. uw. 11.) z wyjątkiem jeśli chodzi o t. z. protest na wiatr (Windprotest). W braku tych wymogów musi być protest sporządzony przez notaryusza lub sąd.

Niezałożenie protestu powoduje przy wekslu płatnym za okazaniem o jakim tutaj jest mowa (§ 24), utratę wyjętej z pod moratoryum części pretensyi przeciw zwrotnie zobowiązanym ale nie przeciw akceptantowi chyba że weksel jest domicylowany (Staub do art. 31.). Ponieważ płacący regresat ma prawo żądać od swego poprzednika zwrotu wszystkich wydatków, może żądać wydania mu dokumentów oznaczonych w § 26 ust. 4. 5. a wrazie niedostarczenia ich odmówić zapłaty, podobnie jak w wypadku art. 54. u. w. Ustawa nie mówi o obowiązku wydania płacącemu uchwały znoszacej moratoryum jeśli ją wierzyciel uzyskał przeciw poprzednikowi płacącego. Uchwała ta jest potrzebną do skargi w myśl § 22. Płacący regresat może się postarać m. zd. o odpis takiej uchwały w sądzie w myśl § 288 ust. 3. instr.

§ 27.

Na podstawie weksli, dla których ustawowe moratoryum uchylono częściowo, są dopuszczalne skargi jedynie co do kwoty, która stała się płatną.

§ 28.

Postanowienia §§ 23 do 27 mają odpowiednie zastosowanie do czeków, które zapadły przed 1. sierpnia 1914.

e) Zastosowanie ogólnych przepisów proceduralnych.

§ 29.

Do postępowania uregulowanego w §§ 20 do 28 stosują się przepisy o postępowania w cywilnych sprawach spornych.

f) Wyjątki.

§ 30.

(1) *Postanowienia §§ 20 do 29 nie mają zastosowania do pretensyi:*

1. przeciw publicznym korporacyom, Bankom krajowym i akcyjnym, Kasom oszczędności, Stowarzyszeniom kredytowym i innym miejscom kredytowym, jakoteż przeciw Zakładom asekuracyjnym;

2. przeciw dłużnikom, którzy mają miejsce zamieszkania (siedzibę) albo swoje stałe miejsce przedsiębiorstwa w ściślejszym okręgu wojennym.

(2) *Jeżeli po wejściu w życie tego rozporządzenia obszerniejszy okręg wojenny będzie rozszerzony na części ściślejszego okręgu wojennego, w takim wypadku co do dłużników, którzy w tych nowych częściach obszerniejszego okręgu wojennego mają miejsce zamieszkania (siedzibę), albo swoje stałe miejsce przedsiębiorstwa, będą stosowane postanowienia §§ 20 do 29 od pierwszego dnia kwartału kalendarzowego, następującego po ogłoszeniu obwieszczenia Ministerstwa spraw wewnętrznych. Nie można jednakowoż orzec uchylenia ustawowego moratoryum na wcześniejszy dzień, niż na ostatni dzień tego kwartału kalendarzowego*[43]*).*

[43]) Np. jeśli miejscowość X wyłączono ze ściślejszego i włączono do obszerniejszego okręgu 15. maja, wtedy dopiero z dniem 1. lipca wchodzą w życie powyższe przepisy wobec dłużników tam mieszkających tak, że przeciw nim można orzec zniesienie moratoryum dopiero od 30. września.

Prawo wzajemności[44]).

§ 31.

O ile wierzyciele mający w tutejszych krajach miejsce zamieszkania (siedzibę) mogą w jakiemś innem państwie dochodzić prywatno-prawnych pretensyi tylko w szczuplejszym zakresie, albo z dalej idącemi ograniczeniami, niż to postanowiono w niniejszem rozporządzeniu, — w takim razie podlegają pretensye wierzycieli mających w tem państwie miejsce zamieszkania (siedzibę) takim samym ograniczeniom.

[44]) Ustawa przyjmuje jako kryteryum miejsce zamieszkania wierzyciela a nie jego prawno państwowy

stosunek obywatelstwa. Objęte są tym przepisem wszystkie pretensye prywatno-prawne a nie tylko pieniężne. Wzajemność materyalna tu zaprowadzona idzie dalej niż odwet gdyż odnosi się nietylko do wypadków gdzie obca ustawa traktuje gorzej wierzycieli w Austryi zamieszkałych ale także gdzie ta obca ustawa traktuje ostrzej od naszej wierzycieli tak w Austryi jak i w dotyczącym państwie zamieszkałych. Gdy zaś materyalna wzajemność z natury swojej odnosi się tylko do wypadków specyalnie w ustawie wymienionych i przez analogię nie może być stosowaną, przeto do wypadków nią objętych musi być stosowaną wedle ogólnej zasady terytoryalności nasza ustawa. A więc choćby obce państwo traktowało wierzycieli łagodniej niż nasza ustawa, (co ma np. miejsce w państwach gdzie niema wcale moratoryum) to mimo to do wierzycieli w tem obcem państwie zamieszkałych należy stosować naszą ustawę, gdyż § 31 łagodniejszej obcej ustawy nie uwzględnia. Przepis ten odnosi się do ostrzejszego traktowania wierzycieli a nie dłużników. Faktycznie wychodzi to jednak na korzyść dłużników, zatem jestto dobrodziejstwo z którego korzystają dłużnicy u nas zamieszkali. Ale obywatelstwo wierzyciela lub dłużnika nie jest wcale tak obojętnem, jakby się z § 31 wydawać mogło. Przepis ten nie wyklucza zastosowanie § 33 u. c. wedle którego cudzoziemcy w wątpliwości (która w czasie wojny z reguły zachodzi w stosunku do państw nieprzyjacielskich) muszą udowodnić, że obce państwo traktuje naszych poddanych na równi ze swoimi. Sposób w jaki cudzoziemiec ma wykazać postępowanie władz zagranicznych wobec naszych obywateli uregulowany jest w § 271 p. c. We wielu wypadkach nie może zachodzić wątpliwość, gdyż Ministerstwo sprawiedliwości ogłosiło w Dzienniku rozp. min. zasady jakimi się kierują obce państwa wobec naszych poddanych, zatem należy zastosować retorzyę. Z § 31 wynika, że w razie gdy obce państwo traktuje w sprawach dotyczących morato-

ryum wierzycieli w Austryi zamieszkałych gorzej niż nasza ustawa morat., wtedy do tamtejszych wierzycieli należy u nas stosować takisam przepis czyli innymi słowy należy zbadać cudzoziemski przepis i tutaj go w drodze wzajemności zastosować. Bliżej nas obchodzą jako najczęściej w praktyce przychodzące moratoryum węgierskie i niemieckie.

Węgry. Moratoryum na Węgrzech zostało już zniesione, ale termina płatności niektórych pretensyi przedłużone są aż po listopad 1916. Wskazówki co do węgierskiego morat. znajdują się w dzienniku rozp. min. sprawiedl. zeszyt 3 i 20 ex 1915. Gdy mieszkaniec Węgier skarzy lub egzekwuje dłużnika w Galicyi zamieszkałego, nasze sądy w regule zastosują §§ 13 i 14 mor. wedle zasady terytoryalności. Gdyby jednak wedle węgierskiego moratoryum pretensya naszych wierzycieli podlegała większym ograniczeniom niż wedle naszej ustawy, wtedy należy zastosować wzajemność tj. przepis węgierski. Nawet wtedy gdy nasze sądy wykonują tylko egzekucye dozwolone przez sądy węgierskie, należy postępować wedle powyższych zasad. Jeżeli zaś skarga lub egzekucya zawisła w naszym sądzie przeciw dłużnikowi zamieszkałemu na Węgrzech, wtedy naszą ustawa morat. wcale nieprzychodzi do zastosowania bo węgierskie moratoryum u nas nie obowiązuje, zaś nasze moratoryum odnosi się tylko do dłużników w Galicyi zamieszkałych (§ 1).

W Niemczech niema właściwego moratoryum ustawowego lecz zaprowadzono sędziowskie moratoryum, które naszej takiej samej instytucyi służyło za wzór. Natomiast zaprowadzono moratoryum na pretensye cudzoziemców (a więc temsamem i poddanych austowęgierskich) rozporz. Rady związkowej z 7. sierpnia 1914. Jednakowoż wedle ogłoszenia w dzienniku rozp. min. sprawiedl. z 28. kwietnia 1915 kanclerz niemieckiego państwa z mocy przysługującego mu uprawnienia dopuścił wyjątek dla osób zamieszkałych w Austro-węgrzech, a przezto samo powróciła zasada istniejącej poprzednio wzajemności między oboma pań-

stwami. Dlatego pretensye wierzycieli w Niemczech zamieszkałych przeciw dłużnikom w Galicyi zamieszkałym należy traktować na podstawie zasady terytoryalności wedle naszego moratoryum (§ 13, 14), a tylko w razie zachodzącej wątpliwości t. j. gdyby dłużnik twierdził, że w Niemczech istnieje w danym wypadku przepis traktujący naszych wierzycieli ostrzej od naszego, należałoby to zbadać (§ 271 pc.) i ewentualnie zastosować przepis niemiecki. Natomiast o ile nasze sądy przyjdą w położenie zajmować się skargami i egzekucyami przeciw dłużnikom w Niemczech zamieszkałym, nasze moratoryum niema zastosowania (§ 1) i należy się trzymać wydanych w normalnych czasach przepisów.

Przepisy należytowościowe.

§ 32.

(1) *Jeżeli należytość od protestu uiszczono już przy zakładaniu protestu z powodu nieuiszczenia częściowej zapłaty na weksel, w takim razie protest z powodu nieuiszczenia dalszej zapłaty jest wolny od należytości wedle pozycyi tar. 116 lit. g) ustawy z 13. grudnia 1862 Dz. u. p. N. 89. Bliższe postanowienia wyjdą w drodze osobnego rozporządzenia.*

(2) *Określone w § 26 oświadczenie akceptanta (przekazanego), wystawcy własnego weksla, albo domicyliata, albo też posiadacza weksla, nie podlega należytości.*

§ 33.

Rozporządzenie to wchodzi w życie w dniu 1. stycznia 1916. Równocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie z dnia 17. września 1915, Dz. u. p. Nr. 273.[45]

Stürgkh włr. — *Hohenlohe włr.*
Georgi włr. — *Hochenburger włr.*
Forster włr. — *Hussarek włr.*
Trnka włr. — *Zenker włr.*
Morawski włr. — *Leth włr.*

Spitzmüller włr.

[45]) Ponieważ ustawa wyraźnie znosi poprzednie rozporządzenie i obejmuje pretensye przed 1. sierpnia 1914 powstałe, chociaż te pretensye były już poprzednimi rozporządzeniami uregulowane, przeto należy przyjąć że obecna ustawa działa wstecz co do stosunków powstałych tak przed 1. sierpnia 1914 jak i w czasie obowiązywania poprzednich rozporządzeń. Skutkiem działania wstecz jest zniesienie względnie modyfikacya praw nabytych na podstawie poprzednich rozporządzeń moratoryjnych z tym skutkiem, że te prawa w granicach moratoryum przestają istnieć względnie są prresunięte na czas pomoratoryjny. Jeżeli np. bank był obowiązany wedle § 10 rozp. z 13. sierpnia 1914 po wypowiedzeniu wkładki opłacać wyższe niż umowne procenta, zaś wedle § 12 następnego rozporządzenia z 27. września 1914 i wedle późniejszych rozporządzeń włącznie z obecnem niema tego obowiązku od 1. sierpnia 1914, natenczas prawo wypowiadającego do tych wyższych odsetek nabyte na podstawie wypowiedzenia w czasie obowiązywania pierwszego rozporządzenia ustało przez następne rozporządzenie. Ale wyjątek od tej reguły stanowią najpierw wypadki, gdzie z zamiaru ustawodawcy wynika, iż nie chciał działania wstecz na poprzednie stosunki prawne. N. p. wedle rozp. z 31. lipca 1914 dłużnik nie był obowiązany płacić rat hipotecznych, i dopiero następne rozporządzenie z 13. sierpnia 1914 obowiązek ten postanowiło. Jeżeli więc dłużnik w czasie obowiązywania pierwszego rozporządzenia nie zapłacił raty przypadłej np. 5. sierpnia 1914, to mimoto nie był on w zwłoce aż do czasu wejścia w życie drugiego rozporządzenia chociaż ono działało wstecz. Albowiem ustawa skutków zwłoki w tym razie nie postanowiła, zaś przy ustawach działających wstecz to działanie odnosi się w razie wątpliwości tylko do skutków prawnych, które nastąpią po wejściu w życie nowej ustawy (Unger I. 128). Dalszymi wyjątkami są wypadki, gdzie podlegający moratoryum stosunek prawny został już ważnie ukończony

np. przez zapłatę, wyrok, ugodę itp. Jeśli więc w czasie poprzedniego rozporządzenia zapadł prawomocny wyrok kondemnatoryjny mimo że pretensya podlegała moratoryum, obecne rozporządzenie nie działa wstecz. Wyższe instancye mają stosować przy badaniu zaczepionych orzeczeń tylko rozporządzenie moratoryjne obowiązujące w czasie załatwienia środka prawnego (O. N. Tr. z 3. listopada 1914 Gz. 1914 Nr. 50).

INDEKS

Liczby grubszym drukiem oznaczają paragrafy, uw. z liczbą oznacza uwagi, n. = następne.